

ISSN 2518-1467 (Online),
ISSN 1991-3494 (Print)

«ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ
ҰЛТТЫҚ ҒЫЛЫМ АКАДЕМИЯСЫ» РҚБ
«ХАЛЫҚ» ЖҚ

Х А Б А Р Ш Ы С Ы

ВЕСТНИК

РОО «НАЦИОНАЛЬНОЙ
АКАДЕМИИ НАУК
РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН»
ЧФ «Халық»

THE BULLETIN

OF THE ACADEMY OF SCIENCES
OF THE REPUBLIC OF
KAZAKHSTAN
«Halyk» Private Foundation

PUBLISHED SINCE 1944

1 (407)

JANUARY – FEBRUARY 2024

ALMATY, NAS RK

В 2016 году для развития и улучшения качества жизни казахстанцев был создан частный Благотворительный фонд «Халык». За годы своей деятельности на реализацию благотворительных проектов в областях образования и науки, социальной защиты, культуры, здравоохранения и спорта, Фонд выделил более 45 миллиардов тенге.

Особое внимание Благотворительный фонд «Халык» уделяет образовательным программам, считая это направление одним из ключевых в своей деятельности. Оказывая поддержку отечественному образованию, Фонд вносит свой посильный вклад в развитие качественного образования в Казахстане. Тем самым способствуя росту числа людей, способных менять жизнь в стране к лучшему – профессионалов в различных сферах, потенциальных лидеров и «великих умов». Одной из значимых инициатив фонда «Халык» в образовательной сфере стал проект *Ozgeris powered by Halyk Fund* – первый в стране бизнес-инкубатор для учащихся 9-11 классов, который помогает развивать необходимые в современном мире предпринимательские навыки. Так, на содействие малому бизнесу школьников было выделено более 200 грантов. Для поддержки талантливых и мотивированных детей Фонд неоднократно выделял гранты на обучение в Международной школе «Мирас» и в *Astana IT University*, а также помог казахстанским школьникам принять участие в престижном конкурсе «*USTEM Robotics*» в США. Авторские работы в рамках проекта «Тәлімгер», которому Фонд оказал поддержку, легли в основу учебной программы, учебников и учебно-методических книг по предмету «Основы предпринимательства и бизнеса», преподаваемого в 10-11 классах казахстанских школ и колледжей.

Помимо помощи школьникам, учащимся колледжей и студентам Фонд считает важным внести свой вклад в повышение квалификации педагогов, совершенствование их знаний и навыков, поскольку именно они являются проводниками знаний будущих поколений казахстанцев. При поддержке Фонда «Халык» в южной столице был организован ежегодный городской конкурс педагогов «*Almaty Digital Ustaz*».

Важной инициативой стал реализуемый проект по обучению основам финансовой грамотности преподавателей из восьми областей Казахстана, что должно оказать существенное влияние на воспитание финансовой

грамотности и предпринимательского мышления у нового поколения граждан страны.

Необходимую помощь Фонд «Халык» оказывает и тем, кто особенно остро в ней нуждается. В рамках социальной защиты населения активно проводится работа по поддержке детей, оставшихся без родителей, детей и взрослых из социально уязвимых слоев населения, людей с ограниченными возможностями, а также обеспечению нуждающихся социальным жильем, строительству социально важных объектов, таких как детские сады, детские площадки и физкультурно-оздоровительные комплексы.

В копилку добрых дел Фонда «Халык» можно добавить оказание помощи детскому спорту, куда относится поддержка в развитии детского футбола и карате в нашей стране. Жизненно важную помощь Благотворительный фонд «Халык» оказал нашим соотечественникам во время недавней пандемии COVID-19. Тогда, в разгар тяжелой борьбы с коронавирусной инфекцией Фонд выделил свыше 11 миллиардов тенге на приобретение необходимого медицинского оборудования и дорогостоящих медицинских препаратов, автомобилей скорой медицинской помощи и средств защиты, адресную материальную помощь социально уязвимым слоям населения и денежные выплаты медицинским работникам.

В 2023 году наряду с другими проектами, нацеленными на повышение благосостояния казахстанских граждан Фонд решил уделить особое внимание науке, поскольку она является частью общественной культуры, а уровень ее развития определяет уровень развития государства.

Поддержка Фондом выпуска журналов Национальной Академии наук Республики Казахстан, которые входят в международные фонды Scopus и WoS и в которых публикуются статьи отечественных ученых, докторантов и магистрантов, а также научных сотрудников высших учебных заведений и научно-исследовательских институтов нашей страны является не менее значимым вкладом Фонда в развитие казахстанского общества.

С уважением, Благотворительный Фонд «Халык»!

БАС РЕДАКТОР:

ТҮЙМЕБАЕВ Жансейіт Қансейітұлы, филология ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА құрметті мүшесі, Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің ректоры (Алматы, Қазақстан)

ҒАЛЫМ ХАТШЫ:

ӘБІЛҚАСЫМОВА Алма Есімбекқызы, педагогика ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі, Абай атындағы ҚазҰПУ Педагогикалық білімді дамыту орталығының директоры (Алматы, Қазақстан), **Н = 2**

РЕДАКЦИЯ АЛҚАСЫ:

САТЫБАЛДЫ Әзімхан Әбілқайырұлы, экономика ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі, Экономика институтының директоры (Алматы, Қазақстан), **Н = 5**

САПАРБАЕВ Әбдіжапар Жұманұлы, экономика ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА құрметті мүшесі, Халықаралық инновациялық технологиялар академиясының президенті (Алматы, Қазақстан), **Н = 6**

ЛУКЪЯНЕНКО Ирина Григорьевна, экономика ғылымдарының докторы, профессор, «Киево-Могилян академиясы» ұлттық университетінің кафедра меңгерушісі (Киев, Украина), **Н=2**

ШИШОВ Сергей Евгеньевич, педагогика ғылымдарының докторы, профессор, К. Разумовский атындағы Мәскеу мемлекеттік технологиялар және менеджмент университетінің кәсіптік білім берудің педагогикасы және психологиясы кафедрасының меңгерушісі (Мәскеу, Ресей), **Н = 4**

СЕМБИЕВА Ләззат Мыктыбекқызы, экономика ғылымдарының докторы, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің профессоры (Нұр-Сұлтан, Қазақстан), **Н = 3**

АБИЛЬДИНА Салтанат Қуатқызы, педагогика ғылымдарының докторы, профессор, Е.А.Бөкетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университеті педагогика кафедрасының меңгерушісі (Қарағанды, Қазақстан), **Н = 3**

БУЛАТБАЕВА Күлжанат Нурымжанқызы, педагогика ғылымдарының докторы, профессор, Б. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясының бас ғылыми қызметкері (Нұр-Сұлтан, Қазақстан), **Н = 2**

РЫЖАКОВ Михаил Викторович, педагогика ғылымдарының докторы, профессор, Ресей білім академиясының академигі, «Білім берудегі стандарттар және мониторинг» журналының бас редакторы (Мәскеу, Ресей), **Н=2**

ЕСІМЖАНОВА Сайра Рафихевна, экономика ғылымдарының докторы, Халықаралық бизнес университетінің профессоры, (Алматы, Қазақстан), **Н = 3**

«Қазақстан Республикасы Ұлттық ғылым академиясы РҚБ-нің Хабаршысы».

ISSN 2518-1467 (Online),

ISSN 1991-3494 (Print).

Меншіктенуші: «Қазақстан Республикасының Ұлттық ғылым академиясы» РҚБ (Алматы қ.). Қазақстан Республикасының Ақпарат және коммуникациялар министрлігінің Ақпарат комитетінде 12.02.2018 ж. берілген

№ 16895-Ж мерзімдік басылым тіркеуіне қойылу туралы куәлік.

Тақырыптық бағыты: *әлеуметтік ғылымдар саласындағы зерттеулерге арналған.*

Мерзімділігі: жылына 6 рет.

Тиражы: 300 дана.

Редакцияның мекен-жайы: 050010, Алматы қ., Шевченко көш., 28, 219 бөл., тел.: 272-13-19

<http://www.bulletin-science.kz/index.php/en/>

© «Қазақстан Республикасының Ұлттық ғылым академиясы» РҚБ, 2024

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР:

ТУЙМЕБАЕВ Жансеит Кансеитович, доктор филологических наук, профессор, почетный член НАН РК, ректор Казахского национального университета им. аль-Фараби (Алматы, Казахстан)

УЧЕНЫЙ СЕКРЕТАРЬ:

АБЫЛКАСЫМОВА Алма Есимбековна, доктор педагогических наук, профессор, академик НАН РК, директор Центра развития педагогического образования КазНПУ им. Абая (Алматы, Казахстан), **Н = 2**

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:

САТЫБАЛДИН Азимхан Абылкаирович, доктор экономических наук, профессор, академик НАН РК, директор института Экономики (Алматы, Казахстан), **Н = 5**

САПАРБАЕВ Абдижапар Джуманович, доктор экономических наук, профессор, почетный член НАН РК, президент Международной академии инновационных технологий (Алматы, Казахстан), **Н = 6**

ЛУКЪЯНЕНКО Ирина Григорьевна, доктор экономических наук, профессор, заведующая кафедрой Национального университета «Киево-Могилянская академия» (Киев, Украина), **Н = 2**

ШИШОВ Сергей Евгеньевич, доктор педагогических наук, профессор, заведующий кафедрой педагогики и психологии профессионального образования Московского государственного университета технологий и управления имени К. Разумовского (Москва, Россия), **Н = 4**

СЕМБИЕВА Лязат Мыктыбековна, доктор экономических наук, профессор Евразийского национального университета им. Л.Н. Гумилева (Нур-Султан, Казахстан), **Н = 3**

АБИЛЬДИНА Салтанат Куатовна, доктор педагогических наук, профессор, заведующая кафедрой педагогики Карагандинского университета имени Е.А.Букетова (Караганда, Казахстан), **Н=3**

БУЛАТБАЕВА Кулжанат Нурымжановна, доктор педагогических наук, профессор, главный научный сотрудник Национальной академии образования имени Ы. Алтынсарина (Нур-Султан, Казахстан), **Н = 3**

РЫЖАКОВ Михаил Викторович, доктор педагогических наук, профессор, академик Российской академии образования, главный редактор журнала «Стандарты и мониторинг в образовании» (Москва, Россия), **Н=2**

ЕСИМЖАНОВА Сайра Рафихевна, доктор экономических наук, профессор Университета международного бизнеса (Алматы, Казахстан), **Н = 3**

«Вестник РОО «Национальной академии наук Республики Казахстан».

ISSN 2518-1467 (Online),

ISSN 1991-3494 (Print).

Собственник: РОО «Национальная академия наук Республики Казахстан» (г. Алматы).
Свидетельство о постановке на учет периодического печатного издания в Комитете информации Министерства информации и коммуникаций и Республики Казахстан № **16895-Ж**, выданное 12.02.2018 г.

Тематическая направленность: *посвящен исследованиям в области социальных наук.*

Периодичность: 6 раз в год.

Тираж: 300 экземпляров.

Адрес редакции: 050010, г. Алматы, ул. Шевченко, 28, ком. 219, тел. 272-13-19

<http://www.bulletin-science.kz/index.php/en/>

© РОО «Национальная академия наук Республики Казахстан», 2024

EDITOR IN CHIEF:

TUIMEBAYEV Zhansait Kanseitovich, Doctor of Philology, Professor, Honorary Member of NAS RK, Rector of Al-Farabi Kazakh National University (Almaty, Kazakhstan).

SCIENTIFIC SECRETARY:

ABYLKASSYMOVA Alma Esimbekovna, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Executive Secretary of NAS RK, President of the International Academy of Innovative Technology of Abai Kazakh National Pedagogical University (Almaty, Kazakhstan), **H = 2**

EDITORIAL BOARD:

SATYBALDIN Azimkhan Abilkairovich, Doctor of Economics, Professor, Academician of NAS RK, Director of the Institute of Economics (Almaty, Kazakhstan), **H = 5**

SAPARBAYEV Abdizhapar Dzhumanovich, Doctor of Economics, Professor, Honorary Member of NAS RK, President of the International Academy of Innovative Technology (Almaty, Kazakhstan) **H = 4**

LUKYANENKO Irina Grigor'evna, Doctor of Economics, Professor, Head of the Department of the National University "Kyiv-Mohyla Academy" (Kiev, Ukraine) **H = 2**

SHISHOV Sergey Evgen'evich, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of the Department of Pedagogy and Psychology of Professional Education of the Moscow State University of Technology and Management named after K. Razumovsky (Moscow, Russia), **H = 6**

SEMBIEVA Lyazzat Maktybekova, Doctor of Economic Science, Professor of the L.N. Gumilyov Eurasian National University (Nur-Sultan, Kazakhstan), **H = 3**

ABILDINA Saltanat Kuatovna, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of the Department of Pedagogy of Buketov Karaganda University (Karaganda, Kazakhstan), **H = 3**

BULATBAYEVA Kulzhanat Nurymzhanova, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Chief Researcher of the National Academy of Education named after Y. Altynsarın (Nur-Sultan, Kazakhstan), **H = 2**

RYZHAKOV Mikhail Viktorovich, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, academician of the Russian Academy of Education, Editor-in-chief of the journal «Standards and monitoring in education» (Moscow, Russia), **H = 2**

YESSIMZHANOVA Saira Rafikhevna, Doctor of Economics, Professor at the University of International Business (Almaty, Kazakhstan), **H = 3**.

Bulletin of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan.

ISSN 2518-1467 (Online),

ISSN 1991-3494 (Print).

Owner: RPA «National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan» (Almaty). The certificate of registration of a periodical printed publication in the Committee of information of the Ministry of Information and Communications of the Republic of Kazakhstan **No. 16895-Ж**, issued on 12.02.2018.

Thematic focus: *it is dedicated to research in the field of social sciences.*

Periodicity: 6 times a year.

Circulation: 300 copies.

Editorial address: 28, Shevchenko str., of. 220, Almaty, 050010, tel. 272-13-19

<http://www.bulletin-science.kz/index.php/en/>

© National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, 2024

BULLETIN OF NATIONAL ACADEMY OF
SCIENCES OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN
ISSN 1991-3494
Volume 1. Number 407 (2024), 390–407
<https://doi.org/10.32014/2024.2518-1467.681>

ГРПТИ 06.01.11
UDK УДК 330.101.54

© **Zh. Babazhanova**¹, **A.A. Tapalova**², **A.T. Melekova**², **N. Ibadildin**⁴,
G. Mukina^{5*}, 2024

¹KAZAKH National Academy of Choreography;

²NAO "West Kazakhstan Agrarian and Technical University named
after Zhangir Khan";

³Astana IT University, Republic of Kazakhstan, Astana;

⁴NAO "Toraigyrov University".

E-mail: gulsara.dyusembekova@mail.ru

PROBLEMS OF INCREASING THE QUALITY AND STANDARD OF LIFE OF THE PEOPLE – A PRIORITY FACTOR OF THE NATIONAL ECONOMY

Zhanat Babazhanova — Kazakh National Academy of Choreography, Professor Address: Z05KY2,
Uly Dala Avenue, 43/1, Astana, Republic of Kazakhstan

E-mail: babazhanova_zh@mail.ru, <https://orcid.org/0000-0001-5414-135X>;

Assel A. Tapalova — Master of Economic Sciences, Senior Lecturer at the Higher School of Economics
and Audit, West Kazakhstan Agrarian-Technical University named after Zhangir Khan, Kazakhstan

E-mail: tapalova-a@mail.ru, <https://orcid.org/0000-0002-7592-5361>;

Assel T. Melekova — Master of Economic Sciences, Senior Lecturer at the Higher School of Economics
and Audit, West Kazakhstan Agrarian-Technical University named after Zhangir Khan

E-mail: asel.melekova8@mail.ru, <https://orcid.org/0000-0002-6044-8451>;

Nurkhat Ibadildin — candidate of technical sciences, associate professor, Astana IT University,
Republic of Kazakhstan, Astana

E-mail: ibadildin.nurkhat@astanait.edu.kz, <https://orcid.org/0000-0002-6352-8713>;

Mukina Gulsara — PhD, Associate Professor, Faculty of Economics and law, NJSC «Toraigyrov
University», Pavlodar, 140008, Republic of Kazakhstan

E-mail: gulsara.dyusembekova@mail.ru, <https://orcid.org/0000-0002-2451-4984>.

Abstract. Statistical data with several macroeconomic factors influencing the level of quality of life of the population is shown. The possibilities of state socio-economic policy for the quality standard of living of the population are also identified. The main indicators characterizing the quality of life that needs to be improved primarily as data were determined based on the survey. The main characteristics of all groups of needs are determined by socio-economic conditions. At the same time, they depend on natural and physiological factors. Thus, an important role in the formation of needs is played by social affiliation and place of residence (city, village), as well as the cultural features associated with them. At the same time,

these issues have moved from a theoretical plane to the need for urgent adoption, one might say, “urgent” measures of economic and social policy. We are talking not only about correcting previous policies, but also about the need for a radical change in the vector of socio-economic policy in many previously well-developed countries and the need to stabilize the political situation. This means, first of all, wide access to healthcare and good education, which today are valued not only as a mechanism for human adaptation to changing global conditions. Based on a SWOT analysis of factors influencing the quality of life of the population of Kazakhstan, strategic actions were substantiated and scientific and practical recommendations were developed for its further development.

Keywords: population quality of life, quality of life index, poverty level, standard of living, life expectancy, environmental sustainability index, GDP level, rational level of consumption

©Ж.А. Бабажанова¹, А.А. Тапалова², А.Т. Мелекова², Н.А. Ибадильдин³,
Г.С. Мукина^{4*}, 2024

¹Қазақ ұлттық хореография академиясы;

²Жәңгір хан атындағы Батыс Қазақстан аграрлық-техникалық университеті
КеАҚ, Қазақстан;

³Astana IT University;

⁴Торайғыров университеті.

E-mail: gulsara.dyusembekova@mail.ru

ӨМІР СҮРУ ДЕҢГЕЙІМЕН САПАЛЫ ӨМІР СҮРУ ДЕҢГЕЙІ ӘЛЕУМЕТТІК-ЭКОНОМИКАЛЫҚ ДАМУДЫҢ НЕГІЗГІ САНАТТАРЫ

Бабажанова Жанат Абдуманапповна — Қазақ ұлттық хореография академиясы, экономика ғылымының кандидаты, профессор, Z05KY2, Ұлы Дала, 43/1, Астана, Қазақстан Республикасы
E-mail: babazhanova_zh@mail.ru, <https://orcid.org/0000-0001-5414-135X>;

Тапалова Асель Айтқалиевна — экономикалық ғылымдар магистрі, «Экономика және аудит» жоғары мектебінің аға оқытушысы, Жәңгір хан атындағы Батыс Қазақстан аграрлық-техникалық университеті КеАҚ, Қазақстан

E-mail: tapalova-a@mail.ru, <https://orcid.org/0000-0002-7592-5361>;

Мелекова Асель Талғатовна — экономикалық ғылымдар магистрі, «Экономика және аудит» жоғары мектебінің аға оқытушысы, Жәңгір хан атындағы Батыс Қазақстан аграрлық-техникалық университеті КеАҚ, Қазақстан

E-mail: asel.melekova8@mail.ru, <https://orcid.org/0000-0002-6044-8451>;

Ибадильдин Нурхат Амангельдинович — техника ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған профессор, Astana IT University
E-mail: ibadildin.nurkhat@astanait.edu.kz, <https://orcid.org/0000-0002-6352-8713>;

Мукина Гультара Сапарбековна*, — PhD, қауымд. профессор (доцент), Экономика және құқық факультеті, «Торайғыров университеті» КЕАҚ, Павлодар қ., 140008, Қазақстан Республикасы
E-mail: gulsara.dyusembekova@mail.ru, <https://orcid.org/0000-0002-2451-4984>.

Аннотация. Халықтың сапалы өмір сүру деңгейіне әсер ететін бірнеше макроэкономикалық факторлармен статистикалық деректер көрсетілді. Сондай-ақ, халықтың сапалы өмір сүру деңгейінің мемлекеттік әлеуметтік-

экономикалық саясатының мүмкіндіктері анықталды. Дерек ретінде ең алдымен жақсарту қажет өмір сүру сапасын сипаттайтын негізгі көрсеткіштер сауалнама негізінде анықталды. Барлық қажеттілік тобының негізгі белгілері әлеуметтік-экономикалық жағдайлармен анықталады. Сонымен бірге олар табиғи және физиологиялық факторларға байланысты. Сонымен, қажеттіліктерді қалыптастыруда әлеуметтік тиістілік пен тұрғылықты жер (қала, ауыл), сондай-ақ мәдениеттің байланысты ерекшеліктері маңызды рөл атқарады. Сонымен қатар, бұл мәселелер теориялық жазықтықтан тез арада шұғыл қабылдау қажеттілігіне айналды, экономикалық және әлеуметтік саясаттың «шұғыл» шараларын айтуға болады. Бұл бұрынғы саясатты түзету туралы ғана емес, көптеген бұрын жақсы дамыған елдер үшін әлеуметтік-экономикалық саясат векторының түбегейлі өзгеруі және саяси жағдайды тұрақтандыру қажеттілігі туралы. Бұл, ең алдымен, адамның өзгермелі әлем жағдайларына бейімделу механизмі ретінде ғана емес, денсаулықты қамтамасыз етуге және бүгінгі күні құндылықты білдіретін жақсы білім алуға кең қол жеткізуді білдіреді. Қазақстан халқының сапалы өмір сүру деңгейіне әсер ететін факторларды SWOT-талдау негізінде стратегиялық іс-қимылдар негізделіп, оны одан әрі дамыту жөнінде ғылыми-практикалық ұсынымдар әзірленді.

Түйінді сөздер: халықтың өмір сүру сапасы, өмір сапасы индексі, кедейлік деңгейі, өмір сүру деңгейі, өмір сүру ұзақтығы, экологиялық тұрақтылық индексі, ЖІӨ деңгейі, тұтынудың ұтымды деңгейі

© Ж.А. Бабажанова¹, А.А. Тапалова², А.Т. Мелекова², Н.А. Ибадильдин³,
Г.С. Мукина^{4*}

¹Казахская национальная академия хореографии, Астана, Казахстан

²НАО «Западно-Казахстанский аграрно-технический университет имени Жангир хана», Уральск, Казахстан

³Astana IT University, Астана, Казахстан

⁴НАО «Торайгыров университет», Павлодар, Казахстан
E-mail: gulsara.dyusembekova@mail.ru

ПРОБЛЕМЫ ПОВЫШЕНИЯ КАЧЕСТВА И УРОВНЯ ЖИЗНИ НАРОДА – ПРИОРИТЕТНЫЙ ФАКТОР НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ

Бабажанова Жанат — профессор, кандидат экономических наук, Казахская национальная академия хореографии, Z05KY2, Улы Дала, 43/1, Астана, Казахстан

E-mail: babazhanova_zh@mail.ru, <https://orcid.org/0000-0001-5414-135X>;

Тапалова Асель Айткалиевна — магистр экономических наук, старший преподаватель Высшей школы экономики и аудита, НАО «Западно-Казахстанский аграрно-технический университет имени Жангир хана», Казахстан

E-mail: "mailto:tapalova-a@mail.ru"ru, <https://orcid.org/0000-0002-7592-5361>;

Мелекова Асель Талгатовна — магистр экономических наук, старший преподаватель Высшей школы «Экономики и аудита» НАО «Западно-Казахстанский аграрно-технический университет имени Жангир хана», Уральск, Казахстан

E-mail: asel.melekova8@mail.ru, <https://orcid.org/0000-0002-6044-8451>;

Ибадильдин Нурхат Амангельдинович — кандидат технических наук, ассоциированный профессор, Astana IT University, Астана, Казахстан

E-mail: ibadildin.nurkhat@astanait.edu.kz, <https://orcid.org/0000-0002-6352-8713>;

Мукина Гульсара Сапарбековна — PhD, ассоц. профессор (доцент), факультет экономики и права, НАО «Торайгыров университет», Павлодар, Казахстан

E-mail: gulsara.dyusembekova@mail.ru, <https://orcid.org/0000-0002-2451-4984>.

Аннотация. В статье показаны статистические данные с несколькими макроэкономическими факторами, влияющими на уровень качественной жизни населения и определены возможности государственной социально-экономической политики качественного уровня жизни населения. Основные показатели, характеризующие качество жизни, которое необходимо улучшить в первую очередь как данные, были определены на основе опроса. Основные характеристики всех групп потребностей определяются социально-экономическими условиями. В то же время они зависят от природных и физиологических факторов. Таким образом, важную роль в формировании потребностей играют социальная принадлежность и место жительства (город, село), а также связанные с ними особенности культуры. В то же время, по мнению авторов, эти вопросы перешли из теоретической плоскости в необходимость срочных мер экономической и социальной политики. Речь идет не только о коррекции прежней политики, но и о необходимости радикального изменения вектора социально-экономической политики многих ранее хорошо развитых стран и необходимости стабилизации политической ситуации. Это означает, прежде всего, широкий доступ к здравоохранению и качественному образованию, которые сегодня выступают как механизм адаптации человека к меняющимся мировым условиям. На основе SWOT-анализа факторов, влияющих на качественный уровень жизни населения Казахстана, в статье обоснованы стратегические действия и выработаны научно-практические рекомендации по его дальнейшему развитию.

Ключевые слова: качество жизни населения, индекс качества жизни, уровень бедности, уровень жизни, продолжительность жизни, индекс экологической устойчивости, уровень ВВП, рациональный уровень потребления

Кіріспе

Халықтың өмір сүру деңгейі (әл-ауқаты) — күрделі әлеуметтік-экономикалық ұғым. Бірақ оның қоғамдағы өткірлігі өндірілген өнімнің көлеміне және жинақталған байлыққа, өндірістік әлеуетке, материалдық игіліктер мен кірістерді бөлу тәсілдеріне байланысты айтарлықтай өзгереді. Олардың ішіндегі ең маңыздылары (қажеттіліктердің бірінші тобы) — тамақтану, киім, аяқ киім және өмір сүру деңгейінің физикалық (физиологиялық) элементтерін құрайтын басқа заттарды тұтыну. Қажеттіліктердің екінші тобын рухани (интеллектуалды) өмір сүру жағдайлары және, сайып келгенде, үшінші — әлеуметтік қызмет процесінде қанағаттандырылатын әлеуметтік қажеттіліктер құрайды. Барлық қажеттілік тобының негізгі белгілері әлеуметтік-

экономикалық жағдайлармен анықталады. Сонымен бірге олар табиғи және физиологиялық факторларға байланысты. Сондықтан қажеттіліктерді зерттеу кезінде өндірістің даму деңгейімен қатар сыртқы ортаның ерекшеліктерін, ең алдымен табиғи-климаттық жағдайларды, сондай-ақ халық құрылымының ерекшеліктерін (жасына, жынысына, еңбек қызметінің сипатына сәйкес) ескермеуге болмайды. Сонымен, қажеттіліктерді қалыптастыруда әлеуметтік тиістілік пен тұрғылықты жер (қала, ауыл), сондай-ақ мәдениеттің байланысты ерекшеліктері маңызды рөл атқарады.

Қажеттіліктер өмір сүру деңгейінің маңызды жағын құрайды. Олар тұтыну процесінде қанағаттандырылады, яғни. адамның белгілі бір тауарларды пайдалануы. Егер біз адамдардың жеке қажеттіліктерін тікелей алсақ, онда бұл анықтама жеке тұтынуды сипаттайды. Одан өндірістік тұтынуды, яғни материалдық игіліктер жасау үшін өндіріс құралдары мен еңбек заттарын пайдалануды ажырату керек. Өндірістік тұтыну процесінде адамдар өздігінен ештеңе тұтынбаса да, ол сайып келгенде жеке қажеттіліктерді қанағаттандыру үшін жүзеге асырылады, сондықтан жоғарыда келтірілген анықтама өндірістік тұтынуға да қатысты.

Халықтың әл-ауқатының өсуін және елдегі кедейліктің төмендеуін қамтамасыз ететін халық табысының өсуі әлеуметтік мемлекеттің ең маңызды міндеті болып табылады. Қазақстан Республикасы Президентінің 1997 жылдан бастап 2023 жылға дейінгі барлық Жолдауларында мемлекеттік саясаттың алдыңғы қатарында әлеуметтік әл-ауқат, өркендеу, Қазақстан азаматтарының әл-ауқатын жақсарту және халықты әлеуметтік қолдау мәселелері қалып отырғаны атап өтілді. Осыған байланысты, кіріс көздерінің және әлеуметтік бағдарламалардың ҚР-дағы кедейлікті төмендетуге әсерін талдау елдің әлеуметтік-экономикалық дамуының басымдықтарына сәйкес келеді.

Зерттеудің негізгі бөлімі

Қазіргі әлемде өмір сапасы негізгі компоненттермен анықталады: өмір сүру ұзақтығы, әл-ауқат, білім деңгейлерімен, және қоршаған орта жағдайы. Өмір сапасы индексі бойынша Халықаралық қоғам, табиғат және адам университеті (Дубна, Ресей), Қазақстан 74 - ші орында, ал Норвегия рейтингінің көшбасшысы 3,83, Ресей - 1,57, Қытай-0,34 коэффициентіне ие. Қазақстанда халықтың денсаулық жағдайы мен адамдардың өмір сүру ұзақтығы басқа елдердің көрсеткіштерімен салыстырғанда айтарлықтай артта қалып отыр. Мәселен, біздің еліміздегі халықтың орташа өмір сүру ұзақтығы 2022 жылы 74,4 жылды құрады, ал Жапонияда бұл көрсеткіш 80 жылға жетеді.

Нәтижелер мен талқылаулар

Экологиялық заңнама және саясат жөніндегі Йель орталығының (Йель университеті, АҚШ) және экожүйелердің жай-күйі, экологиялық күйзеліс, халықтың денсаулығының экологиялық аспектілері, әлеуметтік және институционалдық мүмкіндіктер және мемлекеттің халықаралық белсенділігі көрсеткіштерін қоса алғанда, 76 параметрді есептеуге негізделген Колумбия жер туралы ғылымдар халықаралық ақпараттық желісі орталығының

(Колумбия университеті, АҚШ) экологиялық тұрақтылық индексі бойынша. Қазақстан Республикасы 40,9 индексмен 92-ші орында, ал көшбасшы елдер — Жаңа Зеландия, Швеция және Финляндия - бұл көрсеткіш 87–88 балға жетеді.

Дүниежүзілік Банктің деректері бойынша табиғи капиталдың амортизациясы мен жоғалуын ескеретін шынайы жинақ индексі (ШЖИ) Қазақстан Республикасы үшін -25,5, ал Норвегия үшін +14,8, АҚШ үшін +4,4 құрайды. Қазақстан адами әлеуетті дамыту индексі (АӘДИ) бойынша елдер рейтингінде 56-орында. Осылайша, Қазақстан Республикасының осы индекстің құрамдас бөліктері бойынша алдағы салауатты өмірдің орташа ұзақтығы және жан басына шаққандағы жалпы ішкі өнімнің шамасы бойынша әлемнің негізгі елдері арасындағы жағдайы әлі де жақсартуды қажет етеді.

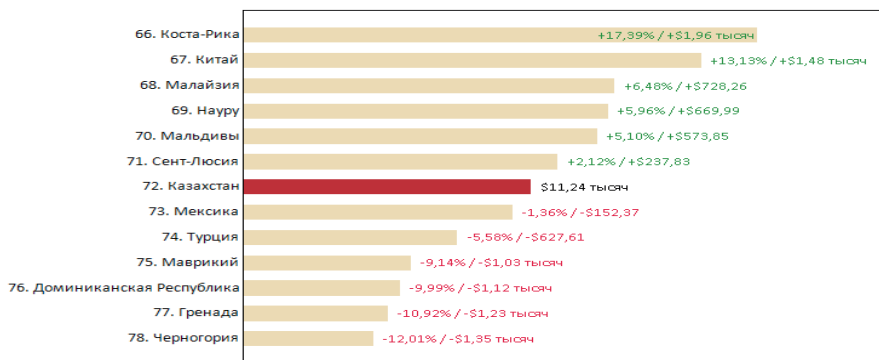

Диаграмма-1. Халқтың жан басына шаққандағы ЖІӨ-ң көлемі бойынша Қазақстанның басқа елдер арасындағы позициясы.

Өмір сүру деңгейін үш аспект бойынша қарастыруға болады: бүкіл халыққа, оның әлеуметтік топтарына және табысы әртүрлі отбасыларға қатысты. Соңғы екі санат халықтың мүлкілік жағдайына қарай бөліну дәрежесін сипаттау үшін ерекше маңызды. Олар белсенді түрде зерттелуде, өйткені халықтың әртүрлі топтарының әл-ауқатын жақындастыру және отбасылардың кірістерін саралауды азайту дамыған елдердің әлеуметтік саясатының басым мақсаттары болып табылады.

Байлықтың жиынтық көрсеткіштері үш топқа бөлінеді. Бірінші топқа ұлттық табыс, ұлттық кірісті тұтыну қоры, халықтың материалдық игіліктер мен қызметтерді тұтынудың жалпы қоры, халықтың нақты кірістері, оның ішінде жан басына шаққандағы нақты кірістер, әр түрлі әлеуметтік топтардағы отбасы мүшесіне шаққандағы нақты кірістер, өндірістің әр түрлі салаларындағы қызметкерлердің орташа және ең төменгі жалақысы кіретін синтетикалық көрсеткіштер кіреді, нақты кірістердің, өндірістің әр түрлі салаларындағы жұмысшылардың ең төменгі және орташа жалақысының арақатынасы, ең төменгі жалақы мен ең төменгі зейнетақының арақатынасы, халықтың нақты табысындағы қоғамдық тұтыну қорларының үлесі, материалдық игіліктер мен қызметтерді тұтынудың жалпы көлеміндегі қоғамдық тұтыну қорларының

үлесі, ең төменгі зейнетақы, қоғамдық тұтыну қорлары. Қоғамдық тұтыну қорлары дегеніміз - материалдық жағынан қорғалмаған немесе нашар қорғалған (балалар, қарттар, мүгедектер және т.б.) объективті себептерге байланысты халықтың топтарының қажеттіліктерін қанағаттандыру үшін мемлекет қалыптастыратын жалпы тұтыну қорының бөлігі. Қоғамдық қорлардан халықтың бұл топтары зейнетақы, стипендия, жәрдемақы және еңбек нәтижелерімен тікелей байланысты емес басқа да төлемдерді алады. Екінші топқа халықтың материалдық игіліктер мен қызметтердің нақты түрлерін тұтыну көрсеткіштері, сондай-ақ осы тұтынуға ықпал ететін құндық көрсеткіштер халықтың нақты табысының негізгі элементтері ретінде кіреді. Атап айтқанда, өмір сүру деңгейін арттыру жоспарында халықтың азық-түлік және азық-түлік емес тауарларды, ұзақ мерзімді пайдаланылатын заттарды тұтынуы және тұрғын үймен қамтамасыз етілуі, көрсетілетін қызметтерге ақы төлеуге арналған шығыстар, жан басына шаққанда азық-түлік және азық-түлік емес тауарларды тұтыну, 100 отбасына шаққанда ұзақ мерзімді пайдаланылатын заттарды тұтыну, бір қала тұрғынына келетін тұрғын үй саны, көрсетілетін қызметтерді тұтыну ескеріледі жан басына шаққанда тұтынудың жалпы құрылымы.

Халықтың нақты кірістері келесі элементтер түрінде ұсынылған: әр түрлі әлеуметтік топтағы қызметкерлердің жалақы қоры, жеке қосалқы шаруашылықтан түскен заттай түсімдер, қызмет көрсету саласындағы материалдық шығындар, тұтынудың қоғамдық қорларынан түскен ақшалай кірістер, тұрғын үй құрылысының жалпы өнімі, халықтың жинақтары және несиеге сатып алынған тауарлар бойынша берешек, бағалар мен ақшалай кірістердің өзгеруі, сатып алуға өткізілетін тауарлар. Үшінші топқа халықтың балалар мекемелерімен, телевизиялық хабар таратумен, түрлі Денсаулық сақтау қызметтерімен, коммуналдық шаруашылықпен және т. б. қамтамасыз етілу көрсеткіштері кіреді.

2022 жылдың қорытындысы бойынша Қазақстан халқының жан басына шаққандағы ЖІӨ шамалы - +8,39 % - ға ұлғайды. 2013 жылдан бастап 2022 жылға дейінгі кезеңде Қазақстан халқының жан басына шаққандағы ЖІӨ өзгерістерінің серпіні өзгерістердің көп бағытты сипатын көрсетеді, орташа өсім жылына 0,09% -. құрайды. Қазақстан халқының жан басына шаққандағы ЖІӨ нің ең жоғары салыстырмалы өсімі өткен жылға қарағанда мәндерде 2006 жылы тіркелді(+40,31 %, +\$1 520,3), ал максималды құлдырау 2016 (-26,60 %, -\$2 795,93). Абсолютті мәндерде максималды пайда 2011 жылы +2 563,51, ал максималды құлдырау 2016 жылы тіркелді, содан кейін көрсеткіш 2 2 795,93 төмендеді.

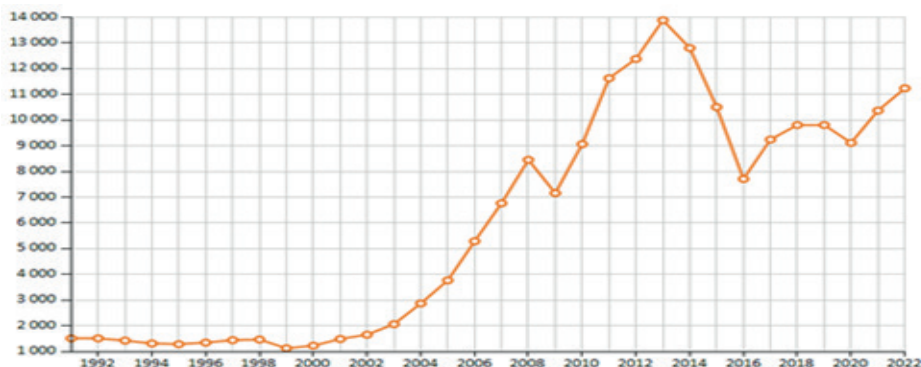

Диаграмма-1. Қазақстан халқтың жан басына шаққандағы ЖІӨ-ң көлемі.

Соңғы уақытқа дейін жалпы ішкі өнім (ЖІӨ) елдер дамуының негізгі көрсеткіші болып саналды. Шындығында, елдің даму деңгейі тек экономикалық көрсеткіштермен ғана емес, сонымен бірге өмір сүру сапасымен де, адамның сапасымен де анықталады. Білімнің қолжетімділігі, денсаулық, ластанбаған орта, қауіпсіздік, саяси бостандықтар, бос уақытты өткізу мүмкіндігі және т.б. — толыққанды өмір сүрудің маңызды шарттары. Және олар тек табысқа ғана қатысты емес (https://www.sularu.com/vvp_rcap/KAZ). Экономикалық ғылымда тек материалдық емес, сонымен бірге адамның әлеуметтік қажеттіліктерін ескеру қажеттілігі туралы пікірталас бар. Экономика субъектісі ретінде «экономикалық адамнан» «әлеуметтік адамға» көшу қажеттілігі талқыланады. Бұл аспектіде адами капиталды зерттеу маңызды. Елдің байлығы мен оның дамуы тек ЖІӨ — мен ғана емес, сонымен бірге адамды да, оның тіршілік ету ортасын да (әлеуметтік және табиғи) сипаттайтын көптеген басқа көрсеткіштермен анықталады. Индикаторлар тікелей тәжірибеде өлшенеді: орташа өмір сүру ұзақтығы, туу коэффициенті, нақты жалақы және т.б. Олармен қатар дамуды сипаттау үшін индекстер қолданылады-жеке индикаторлар негізінде құрастырылатын және есептелетін күрделі интегралды көрсеткіштер.

Қазіргі қоғамдарда бірқатар мәселелер туындайды, оларды шешуге барлық елдер мен бүкіл адамдар қауымдастығы қызығушылық танытады. Бұл мәселелердің көпшілігі қоршаған ортаны қорғау, халықтың денсаулығы, еңбек сапасы мен қауіпсіздігін қамтамасыз ету және жоғары білім беру қажеттілігімен байланысты, бұл өмір сапасы ұғымымен тікелей байланысты (Стукаленко, 2017) Сондықтан қазіргі дәуір, әсіресе соңғы жаһандық экономикалық дағдарыс кезеңінде, зерттеушілердің назарын экономикалық өсуді жандандыру және оған әділетті және әлеуметтік сипат беру проблемаларына, ал кеңірек айтқанда, әлеуметтік дамудың барабар мақсаттарын табу проблемаларына аударды. Сонымен қатар, бұл мәселелер теориялық жазықтықтан тез арада шұғыл қабылдау қажеттілігіне айналды, экономикалық және әлеуметтік саясаттың «шұғыл» шараларын айтуға болады. Бұл бұрынғы саясатты түзету туралы ғана

емес, көптеген бұрын жақсы дамыған елдер үшін әлеуметтік-экономикалық саясат векторының түбегейлі өзгеруі және саяси жағдайды тұрақтандыру қажеттілігі туралы. Мұндай сұрақ қою адамға лайықты өмір сүруге көбірек мүмкіндік беретін даму модельдерін құруды қамтиды. Бұл, ең алдымен, адамның өзгермелі әлем жағдайларына бейімделу механизмі ретінде ғана емес, денсаулықты қамтамасыз етуге және бүгінгі күні құндылықты білдіретін жақсы білім алуға кең қол жеткізуді білдіреді. Соңғы уақытта экономикалық өсу мен адамдардың өмір сүру сапасының өзара байланысы мәселелеріне көбірек жұмыстар арналуда. Өте назар аударарлық зерттеу-бұл ұйымның даму бағдарламалары (БҰҰДБ) бойынша жүргізілген зерттеулер аясында БҰҰ дайындаған адам дамуы туралы есеп. Баяндамада жоғарыда аталған мәселені талдауға айтарлықтай орын беріледі. Баяндаманың негізгі қорытындыларының бірі-экономикалық өсу міндетті түрде денсаулық пен білім саласындағы жетістіктермен тікелей байланысты емес. Өсу үлкен мүмкіндіктер тудыратыны анық. Бірақ денсаулық сақтау мен білім берудегі жетістіктерді қамтамасыз ету үшін өсудің жоғары қарқынын сақтаудың қажеті жоқ және бұл экономикалық жағынан аз дамыған елдерге кең перспективалар ашады.

Экономикалық өсу адамның даму мүдделеріне нақты қызмет етуі үшін лайықты еңбек тұжырымдамасын іс жүзінде жүзеге асыру қажет, бұл адамның экономикалық кедейлігін ғана емес, жалпы кедейлікті де жоюға мүмкіндік береді. Бұл жағдайда ғана адамның денсаулық пен білімге құқықтарын, сондай-ақ өмірдің жоғары сапасының жалпы мағынасымен біріктірілген көптеген басқа ажырамас адам құқықтарын жүзеге асыруға болады. Бұл әділетті-өйткені зейнетақымен қамсыздандыру да, медициналық көмек те аз дәрежеде, бірақ әлі де білім беру-мұның бәрі еңбек қатынастары мен әлеуметтік-еңбек саласының сапасынан туындайды. Сондықтан адамдардың өмір сүру сапасын жаһандық арттырудың маңызды міндеті еңбек өмірінің сапасын жақсарту болуы тиіс. Бұл адами капиталды қалыптастыруға салынған инвестициялардың өсуі және аз дамыған елдердегі әлеуметтік-еңбек стандарттарын жоғары дамыған елдердің стандарттарына жақындату арқылы да қамтамасыз етілуі мүмкін. Жаһандану жағдайында әлеуметтік-еңбек қатынастарын реттеудің басты міндеті елдің бәсекеге қабілеттілігін, оның ішінде қызметкердің жоғары сапалық сипаттамаларын және жұмыс күшінің ұтқырлығын, бизнес пен мемлекеттің инновациялық, экономикалық тиімді дамуды және әлеуметтік еңбек стандарттарының жоғары деңгейін қамтамасыз ету қабілетін қолдау арқылы қамтамасыз ету болуға тиіс.

Алғаш рет кедейлік мәселесін ғылыми талдауды Бут пен Раунтри XIX ғасырдың аяғында жүргізді. Бут өзінің «өмір және еңбек» атты еңбегінде Лондондағы жағдайды талдап, 1880 жылдары шығыс шегінде басталған бастапқы бақылау элементтерін мәселенің ауқымын сандық бағалауға жүйелі әрекеттермен үйлестірді. Көшені талдау бірлігі ретінде алып, Бут Лондонда кеңінен танымал кедейлік картасын жасады.

Раунтри (Садовая, 2012: 208) Йорктегі жағдайды әдеттегі провинциялық

кала ретінде Буттың нәтижелерімен салыстырды. Ол жеке отбасылардың кірістерін қарастырды және алғаш рет азық-түлік қажеттіліктері мен басқа да қажетті тауарларды бағалауға негізделген кедейлік стандартын жасады. Үй шаруашылығын зерттеу әдісі одан әрі дамыды Боули (Дж. Итуэлл., 2016) ол алғаш рет Редингтегі жұмысшылардың отбасыларын кездейсоқ іріктеу үшін селективті талдауды қолданды. Одан әрі Жергілікті деңгейде көптеген зерттеулер жүргізілді, сонымен қатар Лондондағы өмір сүру және еңбек жағдайлары туралы жаңа сауалнама жүргізілді, оның нәтижелері 1930 жылдардың басында жарық көрді. Раунтри 1936 және 1950 жылдары Йорктегі жағдайды зерттеуді қайталады. Соңғы зерттеу соғыстан кейінгі әлеуметтік қорғау жүйесінің тиімділігіне қатысты стандартты ақпарат көзі ретінде пайдаланылды. Сарапшылардың көпшілігі Ұлыбритания толық жұмыспен қамтуды жаңа жәрдемақы жүйесімен тиімді үйлестіру арқылы кедейлік мәселесін шешті деген қорытындыға келді. Кірістер мен шығыстарға негізделген кедейлік көрсеткіштерін таңдағанда, кедейліктің екі түрлі тұжырымдамасын ажырату маңызды. Олардың бірі өмір сүру деңгейіне, ал екіншісі минималды ресурстарға байланысты. Біріншісіне сәйкес, кедейлікпен күресудің мақсаты-адамдардың белгілі бір тұтыну деңгейіне жетуі (немесе белгілі бір тауарларды тұтынуға көшу); екінші шеңберде жеке адамдар осы фактіге байланысты ең төменгі кірісті алуға құқығы бар елдің азаматтары ретінде қарастырылады. Іс жүзінде бұл екі ұғым жиі араласады, бірақ оларды ажырату маңызды, өйткені олардың арасындағы таңдау кедейлік деңгейін бағалау үшін Индикаторды таңдауды анықтайды.

Кірістер «минималды ресурстарға құқық» тұжырымдамасының басты бағыты болып табылады және оларды өмір сүру деңгейін бағалау кезінде пайдалану тұтыну деңгейін бағалауға жуықтау ретінде қарастырылуы керек. «Ресурстарға құқықтар» терминін қолдану кедейлік пен теңсіздік арасындағы байланыс туралы ойлануға мәжбүр етеді.

Мұнда төрт мектепті бөліп көрсетуге болады. Біріншісі тек кедейлік мәселесіне алаңдайды, бірақ ол кедейлік шегінен жоғары үй шаруашылықтары арасында кірістерді бөлудегі теңсіздікке мән бермейді. Екіншісі теңсіздік дәрежесінің төмендеуін саяси міндет ретінде қарастырады, бірақ бәрібір кедейлік ауқымының төмендеуін басымдық деп санайды, осылайша нәтиже лексикографиялық мақсатты функция болып табылады (лексикографиялық функцияның мысалы сөздіктегі сөздердің орналасуы: олар бірінші әріптердің алфавитінде орналасқан, олардың сәйкестігінде екінші әріптер маңызды және т.б.). Үшінші мектептің өкілдері екі мәселеге де тең мән береді, ал төртіншісі кедейлікті өз бетінше емес, тек теңсіздіктің жалпы проблемасының бөлігі ретінде қарастырады.

Егер БҰҰ құжаттарына сүйене отырып (1961), өмір сүру деңгейінің тұжырымдамасы келесі 10 компонентті қамтиды: 1) денсаулық; 2) азық-түлікті тұтыну; 3) білім беру; 4) жұмыспен қамту, еңбек жағдайлары; 5) табыс; 6) тұрғын үй жағдайлары; 7) әлеуметтік қамсыздандыру; 8) киім; 9) рекреация, бос уақыт;

10) адам құқықтары. Бұл «өмір деңгейі» ұғымын құрайтын элементтердің толық тізімі емес. Шындығында, экономикалық мүмкіндіктердің, тұрғын үймен қамтамасыз етудің немесе бос уақыттың жоғары деңгейіне немесе тіпті тұрақты өсуіне сәйкес келуі мүмкін - бірақ адамның әл-ауқатының немесе өмір сапасының өсуіне қарай өмір сүру деңгейінің жоғары деңгейіне қажеттілік туындайды. Өмір сапасы дегеніміз-жеке адам мен жеке топ түсінетін физикалық, психикалық және әлеуметтік әл-ауқат жағдайларының жиынтығын бағалау. Мұнда жалпылама бағалаулармен қатар денсаулық жағдайына, некеге, отбасылық қатынастарға, жұмысқа, үй жағдайына, қаржылық жағдайға, білім алу мүмкіндіктеріне, өзін-өзі бағалауға, құру қабілетіне және т.б. қанағаттану компоненттерін бөліп көрсетуге болады. өмір сүру деңгейінің көрсеткіштері жүйесінің компоненттері ең алдымен адамдардың материалдық қажеттіліктері саласын қамтиды. Сонымен қатар, өмір сүру сапасын өмір сүру деңгейінің көрсеткіштер жүйесіне кіретін объективті жағдайлардың әрқайсысына қанағаттану немесе қанағаттанбау дәрежесі ретінде ұсынуға болады. Осы екі категорияның бөлінуі экономикалық және әлеуметтанулық ғылымдарды зерттеудің әртүрлі пәніне негізделген: экономика мен статистика, ең алдымен, өмір сүру деңгейіне, кем дегенде қандай да бір мөлшерде сандық өлшеуге және модельдеу мен жоспарлау мүмкіндігіне жататын категория ретінде шоғырланған. Осы тұрғыдан алғанда, өмір сапасы әлеуметтану ғылымдарының зерттеу пәні болып табылады. Соңғы жылдары әл - ауқат пен өмір сапасын зерттеуде экономикалық және әлеуметтану ғылымының өзара тығыз байланысы ретінде кешенді көзқарас батыстық ғылыми зерттеулерде орын ала бастады. Әлеуметтанудағы өмір сапасының проблемасын дамытудың бірнеше кезеңдерін ажыратуға болады: эмбриональды, кванттау, тұжырымдамалық және халықаралық өмір сапасының индикаторларын әзірлеу (Rowntree, 1901):

3) бірінші — эмбриональды кезеңде (XX ғасырдың 50-ші жылдарының аяғы — 60-шы жылдардың ортасы) «өмір сапасы» әлеуметтанулық ұғымы тек қалыптасады, материалдық игіліктерді алу басымдығынан баса назар рухани қажеттіліктерді қанағаттандыруға ауысады.

4) біліктілік кезеңіне (XX ғасырдың 70-жылдары) әлеуметтік көрсеткіштер мен өмір сапасын бағалау индикаторларын әзірлеу тән.

5) үшінші кезеңде екі негізгі бағыт — «жаһандық модельдеу» және «өмірдің субъективті сапасы» концептуализацияланады.

6) төртінші кезеңде қоғамды орнықты әлеуметтік-экономикалық дамыту тұжырымдамасы әзірленеді, оның мақсаты адамдар өмірінің жоғары сапасына қол жеткізу болып табылады.

Қоғамды басқарудың осы деңгейлерінің әрқайсысына бағытталған өмір сапасының тұжырымдамалық модельдерінің үш тобын бөлуге болады:

- 1) жеке тұлғаға бағытталған
- 2) ұйымға бағдарланған
- 3) қоғам институттарына бағдарланған

Төменде әртүрлі зерттеушілер берген өмір сапасы ұғымының бірнеше анықтамалары берілген.

Адамның өмір сүру сапасы (Bowley, 1913) оның тіршілік әрекетінің жүйе құраушы қасиеті ретінде, мемлекеттік және муниципалды басқару органдарының, бизнестің, азаматтық қоғам институттарының және адамның өзінің мақсатты қызметінің тиімділігін бағалау критерийі ретінде, ал екінші жағынан, адамның негізгі қажеттіліктерін қанағаттандыру үшін оңтайлы жағдайлар жасау үшін табиғи ортаның әсер етуінің нәтижесі ретінде анықталады. Өмір сапасы-бұл әлеуметтік-экономикалық категория, бұл қажеттіліктердің құрылымын, адамның (популяциялардың, қоғамның) қызмет түрлері мен өмір сүру жағдайларын, адамдардың өмірге, әлеуметтік қатынастарға және қоршаған ортаға қанағаттануын сипаттайтын өмірлік құндылықтардың жиынтығы. Өмір сапасы — бұл белгілі бір кеңістіктегі оңтайлы ағымын анықтайтын жеке адамның (адамдар тобының немесе жалпы халықтың) өмірлік сипаттамаларының жиынтығы, яғни белгілі бір уақытта, белгілі бір жағдайларда және оның (өмірдің) параметрлерінің адамның негізгі іс-әрекеттері мен қажеттіліктеріне (биологиялық, материалдық, рухани және т.б.) сәйкестігін қамтамасыз етеді. Халықтың өмір сүру деңгейі мен сапасы-бұл таңдау еркіндігі және шығармашылық, өзін-өзі дамыту және өзін-өзі жүзеге асыру, сондай-ақ халықтың өз өміріне қанағаттану дәрежесі және мақсаттар мен үміттерге байланысты мәдени ерекшеліктер мен құндылықтар жүйесіне байланысты әр түрлі қажеттіліктер мен мүдделер тұрғысынан қоғамдағы өз орнын қабылдау арқылы білдіретін күрделі әлеуметтік-экономикалық категориялардың жиынтығы. Бұл сөз тіркесінің синонимі ретінде біз әл-ауқат сияқты экономикалық категорияны мойындаймыз. Өмір сапасы оның құрамдас бөліктерінің өзара байланысының күрделі құрылымын білдіреді: табиғи ортаның сапасы, халықтың денсаулығының сапасы, рухани сапа, білім сапасы және т.б. ЮНЕСКО-ның халық және өмір сапасы жөніндегі тәуелсіз комиссиясының пікірінше, бұл тұжырымдама тамақтану, экологиялық тұрғын үй, қауіпсіздік, өзін-өзі жүзеге асыру және т. б. сияқты элементтерді де қамтиды.

«Өмір сапасы» әлі нақты анықтамаға ие емес. БҰҰ даму бағдарламасына сәйкес өмір сүру сапасын сипаттайтын негізгі көрсеткіштер:

- 1) өмір сүру ұзақтығы;
- 2) білім;
- 3) жан басына шаққандағы ЖІӨ деңгейі.

Тауарлар мен қызметтердің сапасын бағалау халықтың өмір сүру сапасы, әлемдік қоғамдастық елдерінің тұрақты экономикалық дамуына кепілдік беретін қызмет сапасы тұжырымдамасын әзірлеу сияқты кеңінен таралуда. Осы уақытқа дейін өмір сапасын өмір сүру деңгейі, тұтыну деңгейі арқылы өлшеуге тырысты. Бұл жағдайда тұтыну мен материалдық әл-ауқат өмір сапасының анықтаушы жағы ретінде қарастырылды. Өмір сапасы, ең алдымен, руханиятпен анықталады, өйткені бұл адам мен адамзат өмірінің айқындаушы шарты. Қазіргі уақытта «өмір сапасы» категориясын оның құрамдас бөліктері арасындағы қатынастардың күрделі құрылымы арқылы көрінетін жүйелік тұтастық ретінде қарастыру қажет: табиғи ортаның сапасы, халықтың

денсаулығының сапасы, білім сапасы, мәдениеттің сапасы. Білім сапасы, халықтың денсаулығы, мәдениет сапасы және т.б. сияқты компоненттердің өзара байланысы көптеген аталған элементтерді өмір сапасына қарағанда жаңа сапалық деңгейге өзгертеді. Жүйе-бұл тұтастықтың кейбір ұйымдастырушылық қауымдастығымен анықталған тұтастық. Жүйенің бастапқы тұтастығына тән ұйым құрамдас бөліктерге табиғи бөлінулерді бөлуге мүмкіндік береді, оларды өздері ішкі жүйелер ретінде қарастыруға болады. Өмір сапасының жүйелілігі оның компоненттері арасындағы қатынастардың сапасымен, оның тұтастығының сапасымен анықталады.

Халықтың өмір сүру деңгейінің әлеуметтік-экономикалық көрсеткіштері статистикалық мәліметтер негізінде қалыптасады. Олар ақшалай кірістердің жекелеген топтары арасында пайдалану мен бөлудің көлемін, құрамын, негізгі бағыттарын сипаттайды, сондай-ақ халықтың әл-ауқатының әртүрлі аспектілерін қозғайтын салалардағы экономикалық және әлеуметтік саясаттың түпкілікті нәтижесін көрсетеді.

Қазақстан Республикасының статистика Агенттігі халықтың өмір сүру деңгейінің негізгі параметрлері жүйесін үнемі әзірлейді және жариялайды, ол мынадай көрсеткіштерді қамтиды:

1. Халықтың өмір сүру деңгейінің көрсеткіштері:

1.1 айына жан басына шаққандағы орташа ақшалай кірістер;

1.2 нақты қолда бар ақшалай кірістер алдыңғы кезеңге пайызбен;

1.3 экономикада жұмыс істейтіндердің орташа айлық номиналды жалақысы;

1.4 белгіленген айлық зейнетақылардың орташа мөлшері;

1.5 ең төменгі күнкөріс деңгейі;

1.6 ақшалай табысы өмір сүрудің төмен халық саны.

2. Өмір сүрудің төменгі шегі, пайыз мөлшерімен арақатынас:

2.1 жан басына шаққандағы орташа ақшалай кірістер;

2.2 орташа айлық номиналды есептелген жалақы;

2.3 тағайындалған зейнетақылардың орташа мөлшері.

3. Қорлардың коэффициенті (ақшалай кірістер):

3.1 үй шаруашылықтарының қолда бар табысының құрылымы: жалдамалы жұмысшылардың еңбегіне ақы төлеу, аралас табыс, меншіктен түсетін кірістер сальдосы, ағымдағы трансферттер сальдосы;

3.2 үй шаруашылықтарының нақты түпкілікті тұтынуы, оның ішінде үй шаруашылықтарының шығыстары есебінен.

Қазіргі уақытта адам әлеуетін өлшеудің жалпыға бірдей танылған әдістемесі БҰҰ мамандары әзірлеген әдістеме болып табылады. Өздеріңіз білетіндей, адами әлеуетті дамыту индексі (ЖІӨ) үш индекстің орташа арифметикалық шамасы ретінде есептеледі: туу кезіндегі өмір сүру ұзақтығының индексі, қол жеткізілген білім деңгейінің индексі және жан басына шаққандағы нақты ЖІӨ индексі, олардың әрқайсысы көптеген факторлардың нәтижесі ретінде әрекет етеді.

Халықтың өмір сүру деңгейін сипаттайтын әртүрлі көрсеткіштер жүйесі бар,

оның ішінде жалпы (макроэкономикалық) және жеке (микроэкономикалық) көрсеткіштерді қамтитын 7 бөлім бойынша көрсеткіштер жүйесі бар:

1. ЖҰӨ-нің жалпылама көрсеткіштері және ЖҰӨ тұтыну қоры жан басына шаққанда: өмір сүру құнының деңгейі және оның динамикасы, ағымдағы трансферттер және т. б.

2. Халықтың табыстары: айлық (ақшалай және заттай); қолда бар, нақты, жан басына шаққандағы орташа табыстың барлық түрлері, орташа номиналды және нақты жалақы, орташа зейнетақы, стипендия, жәрдемақы.

3. Халықтың тұтынуы мен шығыстары: материалдық игіліктер мен қызметтерді тұтыну көлемі, халықтың ақшалай шығыстары, жан басына шаққандағы негізгі азық-түлікті тұтыну, орташа жалақыны, зейнетақыны сатып алу қабілеті, халықтың тұтыну шығыстарының құрылымы.

4. Ақшалай жинақтың барлығы және түрлері бойынша (www.geo-vestnik.psu.ru/files/vest/28_ocen-kach.pdf).

5. Мүлікті және тұрғын үйді жинақтау: жинақталған жеке мүліктің, үй мүлкінің құны, меншікте ұзақ пайдаланылатын заттардың болуы, тұрғын үй жағдайлары.

6. Халықтың әлеуметтік дифференциациясы: халықтың жан басына шаққандағы жиынтық табысы бойынша бөлінуі, табысқа байланысты негізгі азық-түлік өнімдерін, тауарлар мен қызметтерді тұтыну, әр түрлі әлеуметтік топтардың тұтыну шығындарының құрылымы, әр түрлі топтардың тұтыну қоржынының құны және оның динамикасын зерттеу, кірістер концентрациясының индексі (Джини), кірістер мен тұтынуды саралаудың децилдік коэффициенттері.

7. Халықтың аз қамтылған топтары: ең төменгі күнкөріс деңгейі, ең төменгі тұтыну бюджеті, ең төменгі жалақы/зейнетақы мөлшері, ең төменгі жалақы/ зейнетақыны сатып алу қабілеті, кедейлік коэффициенті, кедейліктің әлеуметтік портреті, кедейлік аймағы (Сорокин, 2011).

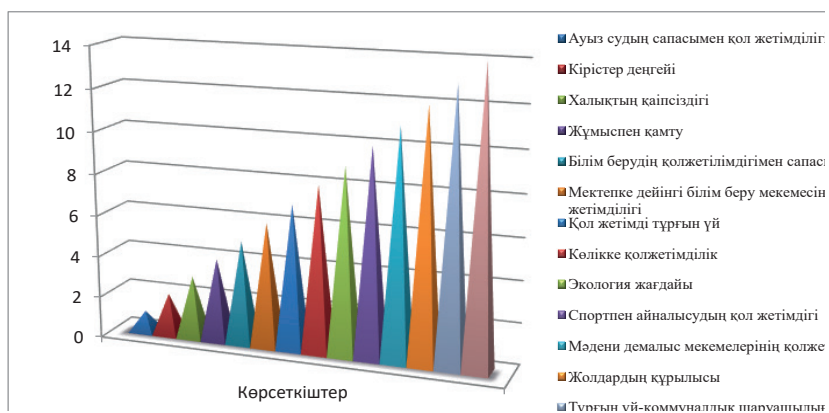

Диаграмма -3. Ең алдымен жақсарту қажет өмір сүру жағдайлары %
(сауалнамаға сәйкес автормен құрастырылған)

Сауалнама зерттеулері нәтижесінде респонденттерге сұрау жүргізу арқылы даграммада көрсетілгендей медициналық қызметтің қол жетімдігіне сұраныс (13,8 %), тұрғын үй-коммуналдық шаруашылығы (12,5 %), жолдардың құрылысы (11,8 %), мәдени демалыс мекемелерінің қолжетімдігі (11,8 %) және спортпен айналысудың қолжетімдігі (10,5 %) өте жоғары көрсеткіштерге ие болып отыр. Сонымен қатар ауыз су сапасымен қолжетімділігі (1 %), кірістер деңгейі (1,8 %) және халықтың (2,3 %) келесідей төмен көрсеткіштерді көрсетіп отыр.

Осылайша, аймақтың ең алдымен жақсарту қажет өмір сүру жағдайлары анықтау оның инвестициялық тартымдылығы бойынша халықтың өмір сүру сапасына әсер ететін факторлардың үлкен тобын анықтауға мүмкіндік береді. Халықтың өмір сүру сапасына да айтарлықтай әсер ететін факторларды саралап оның маңыздылығын анықтау және ағымдағы жағдайды толық талдау үшін SWOT-талдау жүргізілді (Схема-1 көрсетілген).

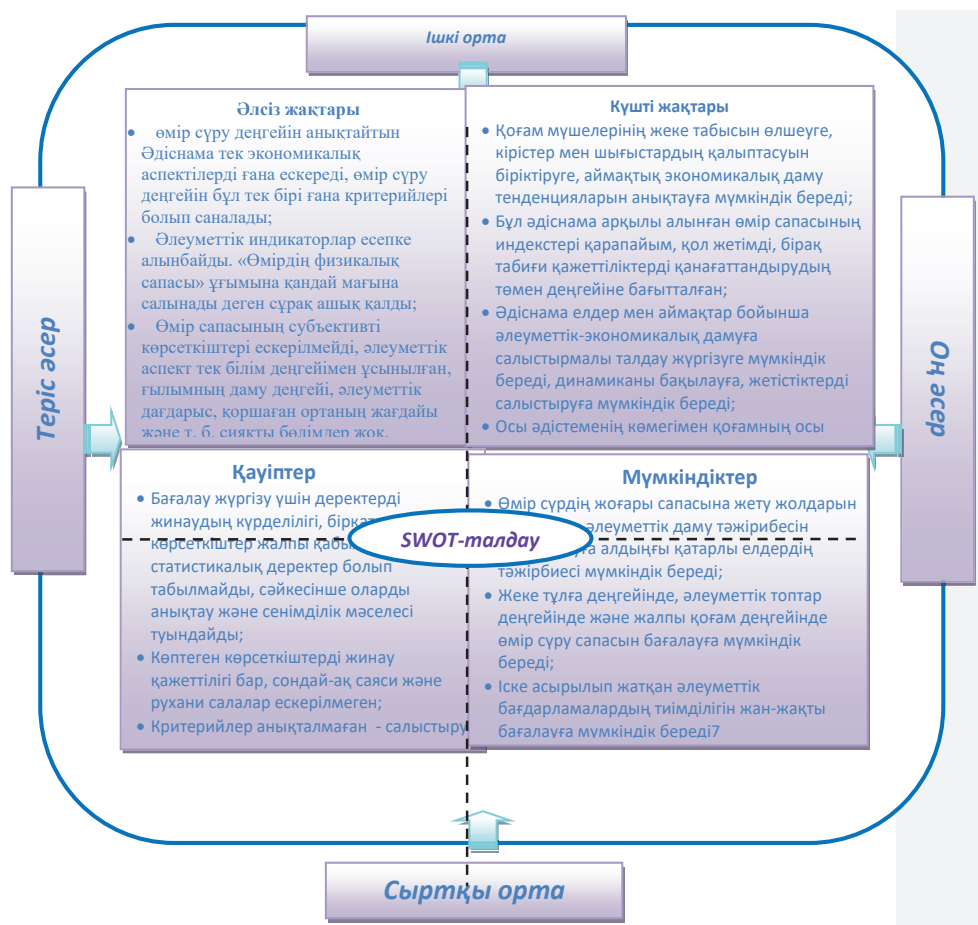

Схема 1. Халықтың өмір сүру сапасының деңгейіне әсер ететін факторларға SWOT – талдау

SWOT – талдау негізінде сыртқы және ішкі орта болатын оң және теріс әсерлер халықтың өмір сүру сапасының деңгейіне әсер факторларды топтарға жіктеп көрсетуге мүмкіндік береді. Кедейлік деңгейі мен халықтың өмір сүру сапасы көрсеткіштері елдің экономикалық дамуының негізгі болып табылады. Қазіргі уақытта еліміздің экономикалық жаңғыртудың маңызды стратегиялық міндеттерінің бірі болып халықтың әл-ауқатын жоғарғы деңгейге көтеру және халықаралық деңгейде жақсарту арқылы жаһандану үрдістерін іске асыру болып отыр. Әлеуметтік және экономикалық қайта құрулардың жаңа кезеңдерінде денсаулық сақтау, білім беру саласындағы өмір сапасы мен кедейлікті реттеу үрдістеріне, сондай-ақ жаңа экономикалық-әлеуметтік блогына, әсіресе бюджет қаражатын пайдалануды бағалауды жетілдіру бөлігінде байланысты мәселелерді қарастыру қажеттілігін бар. Халықтың өмір сүру сапасы мен деңгейін арттыру мәселелері - ұлттық экономиканың басым факторы екенін барлық экономикалық саяси стратегиялық болжау және жоспарлауда өте маңызды.

Қорытынды

Тұтастай алғанда, Қазақстан халықтың өмір сүру сапасы мен деңгейін арттыруда өзінің бірегей тәсілін қалыптастырады, ол ұлттық экономиканың жаңа бағыттарын сипаттауға мүмкіндік береді деген қорытынды жасауға болады. Бұл тәсілдің негізгі принциптеріне білім беру, халықтың өмір сүру ұзақтығы, адами капиталды дамыту және өңірлік ерекшеліктердің басымды бағыттарына кіреді.

Трансформация нәтижесінде болатын өзгерістер жағдайында нарықтық қатынастардағы тенденцияларды мұқият қадағалау өте маңызды. Сонымен қатар, экономикадағы дағдарыстарды болдырмау үшін экономиканың тұрақты дамуды анықтауға байланысты көптеген үрдістерге жедел араласу қажет. Қазіргі жағдайда халықтың өмір сүру сапасына әсер ететін факторлар басым бағыт болып саналады және оны тиімді жүйелік қолдану маңызды рөл атқарады.

Қорыта келе келесідей тұжырымдамалар жасауға болады:

- өмір сүрудің жоғары сапасына жету жолдарын анықтауға, әлеуметтік даму тәжірибесін пайдалануға алдыңғы қатарлы елдердің тәжірибесі үлгі ретінде қарастыру мүмкіндіктерін пайдалану;
- келесідей санаттар бойынша жіктеп талдау жасау өмір сүру сапасын дұрыс бағалауға мүмкіндік береді, олар: жеке тұлға деңгейінде, әлеуметтік топтар деңгейінде және жалпы қоғам деңгейінде;
- өмір сапасының кейбір субъективті көрсеткіштерін, атап айтсақ әлеуметтік аспект тек білім деңгейімен ұсынылған, ғылымның даму деңгейі, әлеуметтік дағдарыс, қоршаған ортаның жағдайы және т. б. сияқты бөлімдер ескеру қажеттігі бар;
- аймақтық экономикалық даму тенденцияларын анықтауға мүмкіндіктерін тиімді бағалауда келесідей топтап қарастыруға болады, олар: қоғам мүшелерінің жеке табысын өлшеуге, кірістер мен шығыстардың қалыптасуын біріктіруге сонымен қатар іске асырылып жатқан әлеуметтік бағдарламалардың тиімділігін жан-жақты бағалауға мүмкіндік береді.

ӘДЕБИЕТТЕР

Е.А. Стукаленко, О.В. Воронкова. (2016). Качество жизни и его измерение. Учеб. пособие / Е.А. Стукаленко, О.В. Воронкова. — Новосибирск: Изд-во НГТУ, 2016 —180 с.

Садовая Е.С., Сауткина В.А. (2012). Качество жизни населения мира: измерение, тенденции, институты. — М.: ИМЭМО РАН, 2012. — 208 с.

Дж. Итуэлл, М. Милгейт, П. Ньюмен. (2004). ЭКОНОМИЧЕСКАЯ ТЕОРИЯ, — М.: ИНФРА-М, 2004 — 931 с.

Booth C. (1892). Life and Labour of the People of London. 9 vols, London: Macmillan. —1892. — 182 с.

Rowntree B.S. (1901). Poverty. London: Macmillan: — 1901 —133 с.

Bowley A.L. (1913). Working class households in Reading. Journal of the Royal Statistical Society 76, June, — 1892. — 672–701 с.

Кабашова Е.В. (2014). Статистическое моделирование в исследовании благосостояния населения // Современные технологии управления — 2014: сборник материалов международной научной конференции, Россия. — Москва. 14–15 июля 2014 г. — Киров: МЦНИП, 2014. — 356–364 с.

Якунин А.С. (2011). Качество жизни и эффективность управления: подходы к изучению и анализу. Интернет-журнал «НАУКОВЕДЕНИЕ» <http://naukovedenie.ru> — 2011. —Выпуск №1 (январь — март)

А.М. Трофимов, И.Г. Мальганова. (2005). Оценка качества жизни населения как форма изучения социально-географического пространства. — 2005. — www.geo-vestnik.psu.ru/files/vest/28_ocen-kach.pdf

А.А.Сорокин. (2011). Определение и оценка уровня и качества жизни населения в современной науке. — 2011. — vestnik.sseu.ru/view_pdf.php?pdf=3630

О.И. Бетин, Б.И. Герасимов, В.В. Дробышева, Л.И. Федорова, В.В. Худеева (2007). Экономический анализ системы управления качеством жизни : монография / под науч. ред. д-ра экон. наук, проф. О.И. Бетина и д-ра экон. наук, проф. Б.И. Герасимова. — Тамбов: Изд-во Тамб. гос. техн. ун-та, —2007. — 148 с.

Saxena S., Carlson D., Billington R., Orley J. (2001). The WHO quality of life assessment instrument (WHOQOL-Bref): the importance of its items for cross-cultural research. QualLifeRes, — 10(8): 711–21

Skevington SM. (2010). Qualities of life, educational level and human development: an international investigation of health. SocPsychiatryPsychiatrEpidemiol, — 45(10): 999–1009.

WHOQOL The World Health Organization quality of life assessment (WHOQOL): Position paper from the World Health Organization. Soc. Sci. Med. — 1995;41:1403–1409.

REFERENCES

Е.А. Stukalenko, O.V. Voronkova. (2016). Quality of life and its measurement. Textbook allowance / Е.А. Stukalenko, O.V. Voronkova. — Novosibirsk: NSTU Publishing House, 2016 —180 p.

Sadovaya E.S., Sautkina V.A. (2012). Quality of life of the world's population: measurement, trends, institutions. – М.: IMEMO RAS, 2012. — 208 p.

J. Eatwell, M. Milgate, P. Newman. (2004). ECONOMIC THEORY, — М.: INFRA-M, 2004. — 931p.

Booth C. (1892). Life and Labor of the People of London. — 9 vols. — London: Macmillan. — 1892. — 182 p.

Rowntree B.S. (1901). Poverty. London: Macmillan: — 1901. — 133 p.

Bowley A.L. (1913). Working class households in Reading. Journal of the Royal Statistical Society 76, June, — 1892. — Pp. 672–701.

Kabashova E.V. (2014). Statistical modeling in the study of population welfare // Modern management technologies - 2014: collection of materials of the international scientific conference, Russia. Moscow. — July 14–15, 2014. — Kirov: MCN RIP, — 2014. — Pp. 356–364.

Yakunin A.S. (2011). Quality of life and management effectiveness: approaches to study and analysis. Internet journal "SCIENCE". — <http://naukovedenie.ru>. — 2011. — Issue. — No. 1. (January - March)

A.M. Trofimov, I.G. Malganov. (2005). Assessing the quality of life of the population as a form of studying socio-geographical space. — 2005. — www.geo-vestnik.psu.ru/files/vest/28_ocen-kach.pdf

A.A. Sorokin. (2011). Determination and assessment of the level and quality of life of the population in modern science. — 2011. — vestnik.sseu.ru/view_pdf.php?pdf=3630

O.I. Betin, B.I. Gerasimov, V.V. Drobysheva, L.I. Fedorova, V.V. Khudeeva (2007). Economic analysis of the quality of life management system: monograph / scientifically. ed. Doctor of Economics sciences, prof. O.I. Betina and Dr. Econ. sciences, prof. B.I. Gerasimova. — Tambov: Tamb Publishing House. state tech. University, 2007. — 148 p.

Saxena S., Carlson D., Billington R., Orley J. (2001). The WHO quality of life assessment instrument (WHOQOL-Bref): the importance of its items for cross-cultural research. *QualLifeRes*, — 10(8): 711–21

Skevington SM. (2010). Qualities of life, educational level and human development: an international investigation of health. *SocPsychiatryPsychiatrEpidemiol*, — 45(10): 999–1009.

WHOQOL The World Health Organization quality of life assessment (WHOQOL): Position paper from the World Health Organization. *Soc. Sci. Med.* — 1995;41:1403–1409.

МАЗМҰНЫ

ПЕДАГОГИКА

Б.Т. Абыканова, У.Т. Туленова, Ж.К. Салыкбаева, Али Чорух, А.А. Таугенбаева ШАҒЫН ЖИНАҚТЫ МЕКТЕП МҰҒАЛІМДЕРІНІҢ КӘСІБИЛІГІН ДАМУ ТУРАСЫ ШАРТЫ РЕТІНДЕ ПӘНДІК ҚҰЗЫРЕТТІЛІКТІ АРТТЫРУ.....	7
А. Әбілқасымов, Н. Жапашов, Н. Жұмабай, Е. Сандыбаев STEM ЖӘНЕ STEM ЕМЕС ПӘНДЕР МҰҒАЛІМДЕРІНІҢ ОҚУ ПРОЦЕСІНДЕ LESSON STUDY КӘСІБИ ДАМУ БАҒДАРЛАМАСЫН ҚОЛДАНУЫ.....	22
Р.У. Альменаева, Н.Д. Андреева, Р.Х. Курманбаев, Б.А. Досжанов БОЛАШАҚ БИОЛОГИЯ МҰҒАЛІМДЕРІНІҢ КӘСІБИ ҚҰЗЫРЕТТІЛІКТЕРІН МОБИЛЬДІ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ҚОЛДАНУ НЕГІЗІНДЕ ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ ЭКСПЕРИМЕНТТІК НӘТИЖЕЛЕРІ.....	33
Б. Анас, М. Скаков, Ш. Раманкулов, С. Есер «НАНОТЕХНОЛОГИЯ ЖӘНЕ НАНОМАТЕРИАЛДАР» ПӘНІНІҢ ОҚУ МАЗМҰНЫН ҚҰРУДЫҢ ҚАҒИДАЛАРЫ МЕН ОҚЫТУДЫҢ КЕЗЕҢДЕРІ.....	47
С.К. Асылбекова, А.Х. Давлетова, Г.Ф. Нурбекова, Ж.А. Беккожина, О.А. Айгунова ПЕДАГОГИКАЛЫҚ МОНИТОРИНГ ТЕХНОЛОГИЯСЫНЫҢ БІР БӨЛІГІ РЕТІНДЕ КӘСІПТІК БАҒДАР БЕРУ ЖҰМЫСЫ.....	58
Г.Ә. Әбенова ЖОҒАРЫ ОҚУ ОРНЫНДА НЕОЛОГИЗМДЕРДІ ОҚЫТУ.....	72
Ж.А. Байбағшаева, К.Т. Жанұзақова ЖОО-ДА ОРАЗБЕК СӘРСЕНБАЕВ ПРОЗАСЫН ИННОВАЦИЯЛЫҚ ӘДІС-ТӘСІЛДЕРМЕН ОҚЫТУ.....	85
А.К. Бақажанова, А.Е. Сағимбаева, Р.А. Шоқанов БОЛАШАҚ ХИМИЯ МҰҒАЛІМДЕРІ ҮШІН ИННОВАЦИЯЛЫҚ ЦИФРЛЫҚ ҚҰРАЛДАРДЫ ПАЙДАЛАНА ОТЫРЫП ОҚЫТУДЫ ЖЕТІЛДІРУ.....	95
К.Г. Балгинбаева, Д. Муса ҚҰРАЛДЫ-ӘДІСТЕМЕЛІК ПЛАТФОРМА АРҚЫЛЫ МҰҒАЛІМДЕРДІҢ КӘСІБИ ДАҒДЫЛАРЫН ДАМУ ТУРАСЫ НЕГІЗГІ АСПЕКТІЛЕРІ.....	109
А.И. Булшекбаева, М.К. Сураншиева, З. Бейсембаева, Ж.Ж. Асанханова ПӘНАРАЛЫҚ ИНТЕГРАЦИЯ НЕГІЗІНДЕ БОЛАШАҚ ПЕДАГОГТЕРДІҢ ӘЛЕУМЕТТІК-ЭМОЦИОНАЛДЫ ОҚЫТУ (SEL) ДАҒДЫЛАРЫН ДАМУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ.....	123
А.Х. Давлетова, А.Т. Назарова, А.Х. Касымов, Ж.Қ. Жалғасбекова, Р.Н. Шадиев ОҚЫТУДЫ САРАЛАУ ҮШІН ЦИФРЛЫҚ ОҚУ-ӘДІСТЕМЕЛІК КЕШЕНДІ ПАЙДАЛАУ ӘДІСТЕМЕСІ.....	134
Р.А. Ельгинова, Ж.К. Нурбекова, К.М. Мухамедиева, Г.Ш. Нургазинова, Ж.Б. Копеев ТОЛЫҚТЫРЫЛҒАН ШЫНАЙЫЛЫҚҚА ИНФОРМАТИКА МҰҒАЛІМІН ДАЯРЛАУДЫҢ МАЗМҰНЫ.....	149
Ш. Жанысбекова, Г. Сырлыбаева ҚАЗАҚ ТІЛІН ОҚЫТУ КЕЗІНДЕ ПРАГМАТИКАЛЫҚ ҚҰЗЫРЕТТІЛІКТІ ДАМУ ОҚУШЫЛАРДА ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ ТИІМДІ ӘДІСТЕМЕЛЕРІН ЗЕРДЕЛЕУ.....	162
Ж.Е. Зулыхар, А.Р. Серікбаева, Г.Ф. Нурбекова, Қ.У. Кариева, I.M. Sirojiddinova ЖЕЛЛІК ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ОҚЫТУДЫҢ ҚАЗІРГІ ЖАҒДАЙЫ.....	178
Б.З. Кенжегулов, Ж. Сайдолқызы, Р.Қ. Аманғалиева, Д.А. Ахметбай, Р. Schmidt ОРТА МЕКТЕП БАҒДАРЛАМАСЫНДАҒЫ КҮРДЕЛІ ТРИГОНОМЕТРИЯЛЫҚ ТЕНДЕУЛЕРДІ ЖАСАНДЫ ЖОЛДАРМЕН ШЕШУ ӘДІСТЕРІ.....	194
Г.Р. Кошанова, Э.А. Абдыкеримова, А.Б. Туркменбаев, Б.Т. Урбисина, А.С. Омуралиев ВИРТУАЛДЫ КОНСТРУКТОР ЖӘНЕ STEM-ТЕХНОЛОГИЯСЫ БІЛІМ АЛУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ ҚҰРАЛЫ.....	212
А.А. Куралбаева, Г. Пилтен, Г.Н., Диханбаева, А.Ш. Жүнісова БОЛАШАҚ БАСТАУЫШ СЫНЫП МҰҒАЛІМДЕРІНІҢ ОҚУ ҚЫЗЫҒУШЫЛЫҚТАРЫ МЕН ӘДЕТТЕРІН БАҒАЛАУ: ҚАЗАҚСТАН МЫСАЛЫНДА.....	231

Р. Салықов, М. Скаков, И. Усембаева, Ш. Раманкулов, А. Чорух ОҚЫТУДАҒЫ ПӘНАРАЛЫҚ STEAM ТЕХНОЛОГИЯСЫ: «ЭЛЕКТР ЖӘНЕ МАГНЕТИЗМ» БӨЛІМІН ОҚЫТУДЫҢ ФОРМАЛАРЫ МЕН ӘДІСТЕРІ.....	241
А.Ы. Сафарғалиева ПЕДАГОГИКАЛЫҚ БІЛІМ БЕРУДІ ДАМУЫ: НЕГІЗГІ ҰЛТТЫҚ ҚҰНДЫЛЫҚТАР.....	253
А. Сейтмуратов, А. Нұрғалиева, С. Меңліхожаева, Д. Жарылғапова, М. Парменова, Р.Ж. Мрзабаева, А.Б. Сакулова МАТЕМАТИКА МҰҒАЛІМДЕРІН КӘСІБИ ДАЯРЛАУ МАҚСАТЫНДА МАТЕМАТИКАЛЫҚ ҚҰРЫЛЫМДАРДЫ ОҚЫТУДЫҢ БОЛЖАМДЫҚ ҚҰЗЫРЕТТІЛІК МОДЕЛІ.....	269
М.К. Скаков, Т.Н. Далабаев, А. Чорух, М.М. Нуризинова БОЛАШАҚ ФИЗИКА МҰҒАЛІМДЕРІНІҢ ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУШІЛІК ҚҰЗЫРЕТТІЛІКТЕРІН ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ ӘДІСТЕМЕЛІК НЕГІЗДЕРІ.....	283
Б. Тасұов, Н.А. Нигетбаева ОҚЫТУ ҮДЕРІСІНДЕ ЭЛЕКТРОНДЫ ОҚУЛЫҚТЫҢ ТИІМДІЛІГІ ЖӘНЕ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ.....	295
А.А. Таутенбаева, Г.М. Қусанов, Г.Турмуханова, Э. Куриэль-Марин, Б.Т. Абыканова ЗИЯТКЕРЛІК БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІНДЕГІ ӘЛЕУМЕТТІК ЖЕЛІЛЕР МЕН ВЕБ-ҚАУЫМДАСТЫҚТАР.....	306
А.Т. Тулебаева, М.К. Айтимов, Ш.М. Майгелдиева, Н. Йылдыз СЫР ӨҢІРІ АҚЫНДАРЫ ПОЭЗИЯСЫНДАҒЫ ФИЛОСОФИЯЛЫҚ-ДИДАКТИКАЛЫҚ САРЫНДАР МЕН ПЕДАГОГИКАЛЫҚ КӨЗҚАРАСТАР (Жүсіп Ешаниязұлы шығармалары негізінде).....	324
Д.А. Шрымбай, Э.Т. Адылбекова, Х.И. Бұлбұл БОЛАШАҚ МҰҒАЛІМДЕРДІҢ КӘСІБИ ДАЙЫНДЫҒЫН ЖАППАЙ АШЫҚ ОНЛАЙН КУРС АРҚЫЛЫ ЖЕТІЛДІРУ МҰМКІНДІКТЕРІ.....	337

ЭКОНОМИКА

Б.Х. Айдосова, А.А. Макенова, А.Ж. Бухарбаева, Е.Ж. Ыдырыс, Н.С. Қусаева МІНЕЗ-ҚҰЛЫҚ ҚАРЖЫСЫНЫҢ ТЕОРИЯЛЫҚ ЖӘНЕ ӘДІСНАМАЛЫҚ НЕГІЗДЕРІ.....	349
Р.К. Арзикулова, Ж.А. Қуатбеков, С.Қ. Темірхан, Ш.И. Алимкулова, Ч. Нұрғалиева «ҚАЗМҰНАЙГАЗ» ПРО-НЫҢ ҚАЗАҚСТАНДЫҚ НАРЫҚҚА ӘСЕРІ.....	366
А.Д. Асанова, Л.Ж. Аширбекова ҚР ЖЕРГІЛІКТІ ӨЗІН-ӨЗІ БАСҚАРУ ОРГАНДАРЫНЫҢ ЖҰМЫСЫНДАҒЫ АШЫҚТЫҚ	380
Ж.А. Бабажанова, А.А. Тапалова, А.Т. Мелекова, Н.А. Ибадильдин, Г.С. Мукина ӨМІР СҮРУ ДЕҢГЕЙІМЕН САПАЛЫ ӨМІР СҮРУ ДЕҢГЕЙІ ӘЛЕУМЕТТІК-ЭКОНОМИКАЛЫҚ ДАМУДЫҢ НЕГІЗГІ САНАТТАРЫ.....	390
А.Ә. Бодықова, Ж.Ш. Қыдырова, А.С. Шайнуров, А.Б. Алибекова, Э.Т. Темирбекова ОРТАЛЫҚ АЗИЯ ЕЛДЕРІНДЕГІ ЖОҒАРЫ БІЛІМГЕ АРНАЛҒАН МЕМЛЕКЕТТІК ШЫҒЫНДАР.....	408
А.К. Бакпаева, Г.А. Оспанова, Ж.К. Басшиева, К.Н. Тастанбекова, М.Н. Нұрғабылов, А.А. Нұрғалиева ЖАҢАҢДАНУДЫҢ АУЫЛШАРУАШЫЛЫҚ НАРЫҚТАРЫНА ЖӘНЕ ОНЫМЕН БАЙЛАНЫСТЫ САУДА ҚАТЫНАСТАРЫНА ӘСЕРІ.....	420
Э.С. Балапанова, А.К. Джусибалиева, З.У. Джубалиева, А.К. Адельбаева, С. Дырқа АГРАРЛЫҚ ЭКСПОРТТЫҚ НАРЫҚТАРДЫ ДАМУЫ ПЕРСПЕКТИВАЛАРЫ.....	432
Б.М. Жұрынов ӨНЕРКӘСІП САЛАСЫНДАҒЫ ҚАЗАҚСТАННЫҢ ІРІ ҰЛТТЫҚ ХОЛДИНГТЕРІН БАСҚАРУДА ЖОБАЛЫҚ МЕНЕДЖМЕНТ ҚҰРАЛДАРЫН ҚОЛДАНУ.....	445
Ж.С. Булхаирова, А.Б. Темирова, Ш.Ж. Сейітжағыпарова, Ш.А. Капанова ҚАЗІРГІ КЕЗЕҢДЕ ҚАЗАҚСТАННЫҢ АУЫЛДЫҚ АУМАҚТАРЫН ОРНЫҚТЫ ДАМУЫ.....	469

Н.А. Гумар, Г.А. Саймагамбетова, Ш.Е. Шалбаева, Т.К. Жолдасбаева, Л.А. Попп ӨНІРЛІК ЭКОНОМИКАНЫҢ БӘСЕКЕЛЕСТІК АРТЫҚШЫЛЫҚТАРЫН БАҒАЛАУ ӘДІСТЕМЕЛЕРІН САЛЫСТЫРМАЛЫ ТАЛДАУ.....	482
З.О. Иманбаева, М.А. Токтарова, М.Ш. Күшенова, Р.К. Айтманбетова, Гиорги Абуселидзе АУЫЛШАРУАШЫЛЫҚ СЕКТОРЫНДА БЛОКЧЕЙН ТЕХНОЛОГИЯСЫН ҚОЛДАНУДЫҢ ТЕОРИЯЛЫҚ АСПЕКТІЛЕРІ.....	498
А.Т. Исаева, Д.О. Онолтаев, М.Н. Нургабылов, Н.Н. Чуприна, М.Т. Баетова ҚАЗІРГІ ЭКОНОМИКАДАҒЫ МЕМЛЕКЕТТІК РЕТТЕУДІҢ РӨЛІ.....	513
Ғ.Е. Керімбек, А.Ж. Машаева, А.Ш. Алимбетов, Г.К. Мусаева, Г.А. Куаналиева ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ТРАНЗИТТІК-КӨЛІК САЛАСЫНЫҢ ДАМУ ЖАҒДАЙЫ ЖӘНЕ ЭКОНОМИКАЛЫҚ-ҚҰҚЫҚТЫҚ НЕГІЗДЕРІ.....	528
А.П. Коваль, А.Б. Бекмагамбетов, Л.М. Шаяхметова, Ш.Т. Айтимова АҚШ ПЕН КАНАДА МЫСАЛЫН ҚОЛДАНА ОТЫРЫП, ЭКОНОМИКАЛЫҚ ҚЫЗМЕТТЕГІ ӨНДІРІСТІК ЖӘНЕ САҚТАНДЫРУ ТӘУЕКЕЛДЕРІНІҢ ЖІКТЕЛУІНЕ САЛЫСТЫРМАЛЫ ТАЛДАУ.....	542
А.Т. Көкенова, А.Р. Шалбаева, И.Ю. Хан, К.К. Байгабулова, А.О.Демеубаева ТҰРАҚТЫ ДАМУ ЖАҒДАЙЫНДА АӨК ДАМУЫН БАСҚАРУДЫҢ ӨНІРЛІК СТРАТЕГИЯЛАРЫН ЗЕРТТЕУ.....	558
М.А. Меккин, Т.С. Куракбаева, С.К. Серикбаев, Ж.К. Кайрлиева, Б.С. Құлбай ПОСТКЕҢЕСТІК ЕЛДЕРДЕГІ СЫРТҚЫ ЭКОНОМИКАЛЫҚ ҚЫЗМЕТТІ МЕМЛЕКЕТТІК РЕТТЕУ ЖҮЙЕСІН ЖЕТІЛДІРУ.....	573
Е.Т. Мендіқұл, К.А. Утегенова, Н.Қ. Шекен, Д.А. Бекешева, А.Ж. Машаева ҚАЗАҚСТАННЫҢ КҮРІШ ШАРУАШЫЛЫҒЫ ӨНІРІНДЕ ЛОГИСТИКА ЖҮЙЕСІН ҚҰРУ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ САУДАНЫ ДАМУ ФАКТОРЫ РЕТІНДЕ.....	588
Б.Б. Мубарақова, Д.С. Уразалимова, А.Ж. Мусина, Ж. Байшукурова, Р.С. Якудина ШАҒЫН ЖӘНЕ ОРТА КӘСІПКЕРЛІКТІ ДАМУ ТҰРАҚТЫ ҚР ЖҰМЫСПЕН ҚАМТУ ДЕҢГЕЙІН ЖОҒАРЫЛАТУДЫҢ ФАКТОРЫ РЕТІНДЕ.....	603
Г.Б. Нұрлихина, М.А. Мұкин, С.К. Сәрикбаев, Б.С. Құлбай, С.Т. Исағалиев ҚАЗАҚСТАН МЕН РЕСЕЙ АРАСЫНДАҒЫ КҮП ЖАҚТЫ ЫНТИМАҚТАСТЫҚТЫҢ ЖАҒДАЙЫ МЕН БҮЛАШАҒЫ.....	618
К.Б. Сатымбекова, М.У. Даурбаева, В.М. Карибов, А.Т. Райымбекова, Б.Ж. Корпалиева, И. Узун, А.А. Куралбаев КОМПАНИЯДА АҚША ҚАРАЖАТТАРЫНЫҢ ҚОЗҒАЛЫСЫ ЖӨНІНДЕГІ ЕСЕПТІЛІКТІҢ ҚҰРЫЛЫМЫ ЖӘНЕ ОНЫ ТАЛДАУДЫҢ НЕГІЗДЕРІ.....	636
А. Серікқызы, Ә.С. Бақтымбет, С.С. Бақтымбет ЕЛДІҢ БӘСЕКЕГЕ ҚАБІЛЕТТІЛІГІН ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУ ШАРТТАРЫНДА АДАМИ КАПИТАЛДЫҢ ЖАҒДАЙЫН БАҒАЛАУ.....	650
К.Н. Тастанбекова, А.М. Сапарбаева, С.А. Файзуллина, А.Е. Сарсенова, А.Т. Исаева, Хафез Абдо ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ИНФЛЯЦИЯЛЫҚ ПРОЦЕСТІҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ МЕН ӘЛЕУМЕТТІК-ЭКОНОМИКАЛЫҚ САЛДАРЫ.....	665
З.М. Турсынқұлова, Л.А. Омарбақиев, А.Ж. Түлеева, А.У. Абишова САЛЫҚ САЯСАТЫНЫҢ ҚАЗАҚСТАН ХАЛҚЫНЫҢ ӨМІР СҰРУ ДЕҢГЕЙІН АРТТЫРУҒА ӘСЕРІ.....	680
Н.А. Урузбаева, Ж.А. Бекмурзаева, Раб Наваз Лодхи МАҒҒЫСТАУ ОБЛЫСЫНЫҢ АЙМАҚТЫҚ ТУРИСТІК ӨНІМІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ: ҚҰРЫЛЫМДЫҚ ТӘСІЛ.....	693
Л.М. Сембиева, Н. Шмиголь, Ж.А. Шанайбаева, Г.К. Бекбусинова, Ә.Ж. Исмаилова СЫРТҚЫ МЕМЛЕКЕТТІК АУДИТ ОРГАНДАРЫНЫҢ САРАПТАМАЛЫҚ-ТАЛДАМАЛЫҚ ҚЫЗМЕТІН РЕФОРМАЛАУДЫҢ ЖЕКЕЛЕГЕН АСПЕКТІЛЕРІ.....	709

СОДЕРЖАНИЕ

ПЕДАГОГИКА

Б.Т. Абыканова, У.Т. Туленова, Ж.К. Салыкбаева, Али Чорух, А.А. Таутенбаева ПОВЫШЕНИЕ ПРЕДМЕТНЫХ КОМПЕТЕНЦИЙ КАК УСЛОВИЕ РАЗВИТИЯ ПРОФЕССИОНАЛИЗМА ПЕДАГОГОВ МАЛОКОМПЛЕКТНЫХ ШКОЛ.....	7
А. Абилкасымова, Н. Жапашов, Н. Жумабай, Е. Сандыбаев ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ПРОГРАММЫ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ LESSON STUDY УЧИТЕЛЯМИ, ПРЕПОДАЮЩИМИ И НЕ ПРЕПОДАЮЩИМИ STEM.....	22
Р.У. Альменаева, Н.Д. Андреева, Р.Х. Курманбаев, Б.А. Досжанов ЭКСПЕРИМЕНТАЛЬНЫЕ РЕЗУЛЬТАТЫ ФОРМИРОВАНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ КОМПЕТЕНЦИЙ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ БИОЛОГИИ НА ОСНОВЕ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ МОБИЛЬНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ.....	33
Б. Анас, М. Скаков, Ш. Раманкулов, С. Есер ПРИНЦИПЫ ПОСТРОЕНИЯ УЧЕБНОГО СОДЕРЖАНИЯ ДИСЦИПЛИНЫ «НАНОТЕХНОЛОГИИ И НАНОМАТЕРИАЛЫ» И ЭТАПЫ ОБУЧЕНИЯ.....	47
С.К. Асылбекова, А.Х. Давлетова, Г.Ф. Нурбекова, Ж.А. Беккожина, О.А. Айгунова ПРОФИОРИЕНТАЦИОННАЯ РАБОТА КАК ЧАСТЬ ТЕХНОЛОГИИ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО МОНИТОРИНГА.....	58
Г.А. Абенова ПРЕПОДАВАНИЕ НЕОЛОГИЗМОВ В ВЫСШЕМ ОБРАЗОВАНИИ.....	72
Ж.А. Байбатшаева, К.Т. Жанузакова ПРИМЕНЕНИЕ ИННОВАЦИОННЫХ ПОДХОДОВ К ПРЕПОДАВАНИЮ ПРОЗЫ ОРАЗБЕКА САРСЕНБАЕВА В ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЯХ.....	85
А.К. Бакажанова, А.Е. Сагимбаева, Р.А. Шоқанов СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ХИМИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ: КОМПЛЕКСНАЯ ИНТЕГРАЦИЯ ИННОВАЦИОННЫХ ЦИФРОВЫХ ИНСТРУМЕНТОВ ДЛЯ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ХИМИИ.....	95
Г.О. Беркинбаева, Ж.Б. Чилдибаев ФОРМИРОВАНИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ КОМПЕТЕНЦИЙ СТУДЕНТОВ НА ОСНОВЕ ГЕОГРАФИЧЕСКОЙ ОСОБЕННОСТИ ИЛЕ-АЛАТАУСКОГО НАЦИОНАЛЬНОГО ПАРКА.....	109
К.Г. Балгинбаева, Д. Муса РАЗВИТИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ НАВЫКОВ УЧИТЕЛЕЙ ЧЕРЕЗ ИНСТРУМЕНТАЛЬНО- МЕТОДИЧЕСКУЮ ПЛАТФОРМУ: КЛЮЧЕВЫЕ АСПЕКТЫ.....	123
А.Х. Давлетова, А.Т. Назарова, А.Х. Касымова, Ж.К. Жалгасбекова, Р.Н. Шадиев МЕТОДИКА ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ЦИФРОВОГО УЧЕБНО-МЕТОДИЧЕСКОГО КОМПЛЕКСА ПРИ ДИФФЕРЕНЦИАЦИИ ОБУЧЕНИЯ.....	134
Р.А. Ельгинова, Ж.К. Нурбекова, К.М. Мухамедиева, Г.Ш. Нургазинова, Ж.Б. Копеев СОДЕРЖАНИЕ ПОДГОТОВКИ УЧИТЕЛЯ ИНФОРМАТИКИ ПО ДОПОЛНЕННОЙ РЕАЛЬНОСТИ.....	149
Ш. Жанысбекова, Г.Сырлыбаева РАЗВИТИЕ ПРАГМАТИЧЕСКИХ КОМПЕТЕНЦИЙ ПРИ ПРЕПОДАВАНИИ КАЗАХСКОГО ЯЗЫКА: ИЗУЧЕНИЕ ЭФФЕКТИВНЫХ МЕТОДИК ФОРМИРОВАНИЯ У УЧАЩИХСЯ.....	162
Ж.Е. Зулпыхар, А.Р. Серикбаева, Г.Ф. Нурбекова, К.У. Кариева, И.М. Сирожидинова СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ ОБУЧЕНИЯ СЕТЕВЫМ ТЕХНОЛОГИЯМ.....	178
Б.З. Кенжегулов, Ж. Сайдолкызы, Р.Қ. Амангалиева, Д.А. Ахметбай, Р. Schmidt МЕТОДЫ РЕШЕНИЯ СЛОЖНЫХ ТРИГОНОМЕТРИЧЕСКИХ УРАВНЕНИЙ ИСКУССТВЕННЫМИ ПУТЯМИ В ПРОГРАММЕ СРЕДНЕЙ ШКОЛЫ.....	194

Г.Р. Кошанова, Э.А. Абдыкеримова, А.Б. Туркменбаев, Б.Т. Урбисина, А.С. Омуралиев ВИРТУАЛЬНЫЙ КОНСТРУКТОР И СТЕМ-ТЕХНОЛОГИЯ КАК СРЕДСТВО ФОРМИРОВАНИЯ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ ОБУЧАЮЩИХСЯ.....	212
А.А. Куралбаева, Г. Пилтен, Г.Н., Диханбаева, А.Ш. Жүнісова ОЦЕНКА ЧИТАТЕЛЬСКИХ ИНТЕРЕСОВ И ПРИВЫЧЕК БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ: НА ПРИМЕРЕ КАЗАХСТАНА.....	231
Р. Салыков, М. Скаков, И. Усембаева, Ш. Раманкулов, А. Чорух МЕЖДИСЦИПЛИНАРНАЯ ТЕХНОЛОГИЯ STEAM В ОБУЧЕНИИ: ФОРМЫ И МЕТОДЫ ПРЕПОДАВАНИЯ РАЗДЕЛА «ЭЛЕКТРИЧЕСТВО И МАГНЕТИЗМ».....	241
А.Ы. Сафаргалиева РАЗВИТИЕ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ: БАЗОВЫЕ НАЦИОНАЛЬНЫЕ ЦЕННОСТИ.....	253
А. Сейтмуратов, А. Нургалиева, С. Менлихожаева, Д. Жарылгапова, М. Парменова, Р.Ж. Мрзабаева, А.Б. Сакулова МОДЕЛЬ ПРОГНОЗИРОВАННОЙ КОМПЕТЕНЦИИ МАТЕМАТИЧЕСКИХ СТРУКТУР ДЛЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ УЧИТЕЛЕЙ МАТЕМАТИКИ.....	269
М.К. Скаков, Т.Н. Далабаев, А. Чорух, М.М. Нуризинова МЕТОДИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ФОРМИРОВАНИЯ НАУЧНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИХ КОМПЕТЕНЦИЙ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ФИЗИКИ.....	283
Б. Тасуов, Н.А. Ниегбаева ЭФФЕКТИВНОСТЬ И ОСОБЕННОСТИ ЭЛЕКТРОННОГО УЧЕБНИКА В ПРОЦЕССЕ ОБУЧЕНИЯ.....	295
А.А.Таутенбаева, Г.М. Кусайнов, Г.Б. Турмуханова, Ясмина Войводич, Б.Т. Абыканова СОЦИАЛЬНЫЕ СЕТИ И ВЕБ-СООБЩЕСТВА В ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОЙ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ СИСТЕМЕ.....	306
А.Т. Тулебаева, М.К. Айтимов, Ш.М. Майгелдиева, Н. Ыылдыз ФИЛОСОФСКО-ДИДАКТИЧЕСКИЕ МОТИВЫ И ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ВЗГЛЯДЫ В ТВОРЧЕСТВЕ ПОЭТОВ ЗЕМЛИ СЫРА (НА МАТЕРИАЛЕ ПРОИЗВЕДЕНИЙ ЖУСИПА ЕШНИЯЗУЛЫ).....	324
Д.А. Шрымбай, Э.Т. Адылбекова, Х.И. Бюльбюль ВОЗМОЖНОСТИ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ЧЕРЕЗ МАССОВЫЙ ОТКРЫТЫЙ ОНЛАЙН-КУРС.....	337

ЭКОНОМИКА

Б.Х. Айдосова, А.А. Макенова, А.Ж. Бухарбаева, Е.Ж. Ыдырыс, Н.С. Кусаева ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ПОВЕДЕНЧЕСКИХ ФИНАНСОВ.....	349
Р.К. Арзикулова, Ж.А. Куатбеков, С.К. Темирхан, Ш.И. Алимкулова, Ч. Нургалиева ВЛИЯНИЕ ИРО «КАЗМУНАЙГАЗ» НА РЫНОК КАЗАХСТАНА.....	366
А.Д. Асанова, Л.Ж. Аширбекова ТРАНСПАРЕНТНОСТЬ И ОТКРЫТОСТЬ В РАБОТЕ ОРГАНОВ МЕСТНОГО САМОУПРАВЛЕНИЯ РК.....	380
Ж.А. Бабажанова, А.А. Тапалова, А.Т. Мелекова, Н.А. Ибадильдин, Г.С. Мукина ПРОБЛЕМЫ ПОВЫШЕНИЯ КАЧЕСТВА И УРОВНЯ ЖИЗНИ НАРОДА – ПРИОРИТЕТНЫЙ ФАКТОР НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ.....	390
А.А. Бодыкова, Ж.Ш. Кыдырова, А.С. Шайнуров, А.Б. Алибекова, Э.Т. Темирбекова ГОСУДАРСТВЕННЫЕ РАСХОДЫ НА ВЫСШЕЕ ОБРАЗОВАНИЕ В СТРАНАХ ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ.....	408
А.К. Бакпаева, Г.А. Оспанова, Ж.К. Басшиева, К.Н. Тастанбекова, М.Н. Нургабылов, А.А. Нургалиева ВЛИЯНИЕ ГЛОБАЛИЗАЦИИ НА СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫЕ РЫНКИ И СВЯЗАННЫЕ С НИМИ ТОРГОВЫЕ ОТНОШЕНИЯ.....	420

Э.С. Балапанова, А.К. Джусибалиева, З.У. Джубалиева, А.К. Адельбаева, С. Дырка ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ АГРАРНЫХ ЭКСПОРТНЫХ РЫНКОВ.....	432
Б.М. Журынов, ПРИМЕНЕНИЕ ИНСТРУМЕНТОВ ПРОЕКТНОГО МЕНЕДЖМЕНТА В УПРАВЛЕНИИ КРУПНЫХ НАЦИОНАЛЬНЫХ ХОЛДИНГОВ КАЗАХСТАНА В СФЕРЕ ПРОМЫШЛЕННОСТИ.....	445
Ж.С. Булхайрова, А.Б. Темирова, Ш.Ж. Сейтжагипарова, Ш.А. Капанова УСТОЙЧИВОЕ РАЗВИТИЕ СЕЛЬСКИХ ТЕРРИТОРИЙ КАЗАХСТАНА НА СОВРЕМЕННОМ ЭТАПЕ.....	469
Н.А. Гумар, Г.А. Саймагамбетова, Ш.Е. Шалбаева, Т.К. Жолдасбаева, Л.А. Попп СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ МЕТОДИК ОЦЕНКИ КОНКУРЕНТНЫХ ПРЕИМУЩЕСТВ РЕГИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ.....	482
З.О. Иманбаева, М.А. Токтарова, М.Ш. Кушенова, Р.К. Айтманбетова, Абуселидзе Гиорги ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ПРИМЕНЕНИЯ ТЕХНОЛОГИИ БЛОКЧЕЙН В СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННОМ СЕКТОРЕ.....	498
А.Т. Исаева, Д.О. Онолгаев, М.Н. Нургабылов, Н.Н. Чуприна, М.Т. Баева РОЛЬ ГОСУДАРСТВЕННОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ В СОВРЕМЕННОЙ ЭКОНОМИКЕ.....	513
Г.Е. Керимбек, А.Ж. Машаева, А.Ш. Алимбетов, Г.К. Мусаева, Г.А. Куаналиева СОСТОЯНИЕ РАЗВИТИЯ И ЭКОНОМИКО-ПРАВОВЫЕ ОСНОВЫ ТРАНЗИТНО-ТРАНСПОРТНОЙ ОТРАСЛИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН.....	528
А.П. Коваль, А.Б. Бекмагамбетов, Л.М. Шаяхметова, Ш.Т. Айтимова СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ КЛАССИФИКАЦИИ ПРОИЗВОДСТВЕННЫХ И СТРАХОВЫХ РИСКОВ В ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ НА ПРИМЕРЕ США И КАНАДЫ.....	542
А.Т. Кокенова, А.Р. Шалбаева, И.Ю. Хан, К.К. Байгабулова, А.О. Демубаева ИССЛЕДОВАНИЕ РЕГИОНАЛЬНЫХ СТРАТЕГИЙ УПРАВЛЕНИЯ РАЗВИТИЕМ АПК В УСЛОВИЯХ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ.....	558
М.А. Мекин, Т.С. Куракбаева, С.К. Серикбаев, Ж.К. Кайрлиева, Б.С. Кулбай СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ СИСТЕМЫ ГОСУДАРСТВЕННОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В ПОСТСОВЕТСКИХ СТРАНАХ (НА ПРИМЕРЕ КАЗАХСТАНА).....	573
Е.Т. Мендикул, К.А. Утегенова, Н.К. Шекен, Д.А. Бекешева, А.Ж. Машаева СОЗДАНИЕ СИСТЕМЫ ЛОГИСТИКИ В РИСОВОДЧЕСКОМ РЕГИОНЕ КАЗАХСТАНА КАК ФАКТОР РАЗВИТИЯ МЕЖДУНАРОДНОЙ ТОРГОВЛИ.....	588
Б.Б. Мубаракова, Д.С. Уразалимова, А.Ж. Мусина, Ж. Байшукурова, Р.С. Якудина РАЗВИТИЕ МАЛОГО И СРЕДНЕГО ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА КАК ФАКТОР ПОВЫШЕНИЯ УРОВНЯ ЗАНЯТОСТИ РК.....	603
Г.Б. Нурлихина, М.А. Мекин, С.К. Серикбаев, Б.С. Кулбай, С.Т. Исағалиев СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ МНОГОСТОРОННЕГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО СОТРУДНИЧЕСТВА КАЗАХСТАНА И РОССИИ.....	618
К.Б. Сатымбекова, М.У. Даурбаева, В.М. Карибов, А.Т. Райымбекова, Б.Ж. Корпалиева, И. Узун, А.А. Куралбаев СТРУКТУРА ОТЧЕТНОСТИ ПО ДВИЖЕНИЮ ДЕНЕЖНЫХ СРЕДСТВ В КОМПАНИИ И ОСНОВЫ ЕЕ АНАЛИЗА.....	636
А. Сериккызы, А.С. Бактымбет, С.С. Бактымбет ВЛИЯНИЕ ЧЕЛОВЕЧЕСКОГО КАПИТАЛА НА УРОВЕНЬ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ.....	650
К.Н. Тастанбекова, А.М. Сапарбаева, С.А. Файзуллина, А.Е. Сарсенова, А.Т. Исаева, Хафез Абдо ОСОБЕННОСТИ И СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКИЕ ПОСЛЕДСТВИЯ ИНФЛЯЦИОННОГО ПРОЦЕССА В КАЗАХСТАНЕ.....	665

З.М. Турсынкулова, Л.А. Омарбакиев, А.Ж. Тулеева, А.У. Абишова ВЛИЯНИЕ НАЛОГОВОЙ ПОЛИТИКИ НА ПОВЫШЕНИЕ УРОВНЯ ЖИЗНИ НАСЕЛЕНИЯ КАЗАХСТАНА.....	680
Н.А. Урузбаева, Ж.А. Бекмурзаева, Раб Наваз Лодхи ФОРМИРОВАНИЕ РЕГИОНАЛЬНОГО ТУРИСТСКОГО ПРОДУКТА МАНГИСТАУСКОЙ ОБЛАСТИ: СТРУКТУРНЫЙ ПОДХОД.....	693
Л.М. Сембиева, Н. Шмиголь, Ж.А. Шанайбаева, Г.К. Бекбусинова, А.Ж. Исмаилова ОТДЕЛЬНЫЕ АСПЕКТЫ РЕФОРМИРОВАНИЯ ЭКСПЕРТНО-АНАЛИТИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ОРГАНОВ ВНЕШНЕГО ГОСУДАРСТВЕННОГО АУДИТА.....	709

CONTENTS
PEDAGOGYR

B.T. Abykanova, U.T. Tulenova, Zh.K. Salykbayeva, A. Çoruh, A.A. Tautenbayeva INCREASING SUBJECT COMPETENCIES AS A CONDITION FOR DEVELOPING THE TEACHERS' PROFESSIONALISM IN SMALL CLASS SCHOOLS.....	7
A. Abylkassymova, N. Japashov, N. Zhumabay, E. Sandybayev USE OF THE LESSON STUDY PROFESSIONAL DEVELOPMENT PROGRAM BY BOTH STEM AND NON-STEM TEACHERS IN THE EDUCATIONAL PROCESS.....	22
R.U.Almenayeva, N.D. Andreeva, R.H. Kurmanbayev, B.A. Doszhanov EXPERIMENTAL RESULTS OF THE FORMATION OF PROFESSIONAL COMPETENCIES OF FUTURE BIOLOGY TEACHERS BASED ON THE USE OF MOBILE TECHNOLOGIES.....	33
B. Anas, M. Skakov, Sh. Ramankulov, S. Eser PRINCIPLES OF CONSTRUCTION OF THE EDUCATIONAL CONTENT OF THE DISCIPLINE «NANOTECHNOLOGY AND NANOMATERIALS» AND STAGES OF TRAINING.....	47
S.K. Assylbekova, A.Kh. Davletova, G. Nurbekova, Zh.A. Bekkozhdina, O.A. Aigunova CAREER GUIDANCE WORK AS PART OF THE TECHNOLOGY OF PEDAGOGICAL MONITORING.....	58
G.A. Abenova TEACHING NEOLOGISMS IN HIGHER EDUCATION.....	72
Zh.A. Baibatshayeva, K.T. Zhanuzakova APPLYING INNOVATIVE APPROACHES TO THE TEACHING OF ORAZBEK SARSENBAYEV'S PROSE IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS.....	85
A.K. Bakazhanova, A.E. Sagimbayeva, R.A. Shokanov IMPROVING CHEMISTRY EDUCATION: COMPREHENSIVE INTEGRATION OF INNOVATIVE DIGITAL TOOLS FOR FUTURE CHEMISTRY TEACHERS.....	95
K.G. Balginbayeva, D. Mussa DEVELOPMENT OF PROFESSIONAL SKILLS OF TEACHERS THROUGH AN INSTRUMENTAL AND METHODOLOGICAL PLATFORM: KEY ASPECTS.....	109
A. Bulshekbayeva, M. Suranshieva, Z. Beisembayeva, Zh. Asanhanova FEATURES OF THE DEVELOPMENT OF SOCIAL-EMOTIONAL LEARNING (SEL) SKILLS OF FUTURE TEACHERS BASED ON INTERDISCIPLINARY INTEGRATION.....	123
A.Kh. Davletova, A.T. Nazarova, A.Kh. Kassymova, Zh.K. Zhalgasbekova, R.N. Shadiev METHODOLOGY FOR USING A DIGITAL EDUCATIONAL AND METHODOLOGICAL COMPLEX FOR DIFFERENTIATION OF TRAINING.....	134
R.A. Yeltinova, Zh.K. Nurbekova, K.M. Mukhamediyeva, G.Sh. Nurgazinova, Zh.B. Kopeyev CONTENT OF TRAINING A TEACHER OF INFORMATICS IN AUGMENTED REALITY.....	149
Sh. Zhanysbekova, G. Syrlybayeva DEVELOPING PRAGMATIC COMPETENCIES IN KAZAKH LANGUAGE TEACHING: EXPLORING EFFECTIVE METHODOLOGIES FOR STUDENT FORMATION.....	162
Zh.E. Zulpykhar, A.R. Serikbayeva, G. Nurbekova, K.U. Kariyeva, I.M. Sirojiddinova THE CURRENT STATE OF NETWORK TECHNOLOGY EDUCATION.....	178
B.Z. Kenzhegulov, Zh. Saidolkyzy, R.K. Amangaliyeva, D.A. Akhmetbay, P. Schmidt METHODS OF SOLVING COMPLEX TRIGONOMETRIC EQUATIONS IN ARTIFICIAL WAYS IN THE SECONDARY SCHOOL PROGRAM.....	194
G.R. Kochshanova, E.A. Aabykerimova, A.B. Turkmenbayev, B.T. Urbisinova, A.S. Omuraliev VIRTUAL CONSTRUCTOR AND STEM TECHNOLOGY AS A MEANS OF FORMING FUNCTIONAL LITERACY OF STUDENTS.....	212
A. Kuralbayeva, G. Pilten, G.N. Dikhanbayeva, A.Sh. Zhunissova EVALUATION OF READING INTEREST AND HABITS OF PROSPECTIVE PRIMARY SCHOOL TEACHERS: THE CASE OF KAZAKHSTAN.....	231

R. Salykov, M. Skakov, I. Usembayeva, Sh. Ramankulov, A. Choruh INTERDISCIPLINARY STEAM TECHNOLOGY IN TEACHING: FORMS AND METHODS OF TEACHING THE SECTION «ELECTRICITY AND MAGNETISM».....	241
A.Y. Safargaliyeva DEVELOPMENT OF PEDAGOGICAL EDUCATION: BASIC NATIONAL VALUES.....	253
A. Seitmuratov, A. Nurgaliev, S. Menlikozhaeva, D. Zharylgapova, M. Parmenova, R.Zh. Mrzabayeva, A.B. Sakulova MODEL OF PREDICTIVE COMPETENCE OF MATHEMATICAL STRUCTURES FOR PROFESSIONAL TRAINING OF MATHEMATICS TEACHERS.....	269
M.K. Skakov, T.N. Dalabayev, A. Choruh, M.M. Nurizinova THE METHODOLOGICAL FOUNDATIONS FOR DEVELOPING THE SCIENTIFIC RESEARCH COMPETENCIES OF FUTURE PHYSICS TEACHERS.....	283
B. Tassuov, N.A. Niyetbayeva EFFECTIVENESS AND FEATURES OF AN ELECTRONIC TEXTBOOK IN THE LEARNING PROCESS.....	295
A.A. Tautenbayeva, G.M. Kussainov, G.B. Turmukhanova, E. Curiel-Marin, B.T. Abykanova SOCIAL NETWORKS AND WEB COMMUNITIES IN AN INTELLIGENT EDUCATIONAL SYSTEM.....	306
A.T. Tulebayeva, M.K. Aitimov, Sh.M. Maigeldiyeva, N. Yulduz PHILOSOPHICAL AND DIDACTIC MOTIVES AND PEDAGOGICAL VIEWS IN THE WORKS OF THE POETS OF THE LAND OF SYR (based on the works of Zhusip Yeshniyazuly).....	324
D. Shrymbay, E. Adylbekova, H.I. Bulbul OPPORTUNITIES TO IMPROVE THE PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE TEACHERS THROUGH A MASSIVE OPEN ONLINE COURSE.....	337

EKONOMICS

B.Kh. Aidosova, A.A. Makenova, A.Zh. Bukharbaeva, E.Zh. Ydyrys, N.S. Kusaeva THEORETICAL AND METHODOLOGICAL FOUNDATIONS OF BEHAVIORAL FINANCE.....	349
R. Arzikulova, Zh. Kuatbekov, S. Temirkhan, Sh. Alimkulova, Ch. Nurgaliyeva THE IMPACT OF «KAZMUNAYGAS» ON THE MARKET OF KAZAKHSTAN.....	366
A.D. Assanova, L.Zh. Ashirbekova TRANSPARENCY AND OPENNESS IN THE FUNCTIONING OF LOCAL SELF-GOVERNMENT AUTHORITIES IN KAZAKHSTAN.....	380
Zh. Babazhanova, A.A. Tapalova, A.T. Melekova, N. Ibadildin, G. Mukina PROBLEMS OF INCREASING THE QUALITY AND STANDARD OF LIFE OF THE PEOPLE – A PRIORITY FACTOR OF THE NATIONAL ECONOMY.....	390
A. Bodykova, Zh. Kydyrova, A. Shainurov, A. Alibekova, E. Temirbekova GOVERNMENT SPENDING ON HIGHER EDUCATION IN CENTRAL ASIAN COUNTRIES.....	408
A. Bakpayeva, G. Ospanova, Zh. Bashieva, K. Tastanbekova, M. Nurgabylov, A. Nurgaliyeva THE IMPACT OF GLOBALIZATION ON AGRICULTURAL MARKETS AND RELATED TRADE RELATIONS.....	420
E. Balapanova, A. Jussibaliyeva, Z. Dzhubaliyeva, A. Adilbayeva, Dyrka Stefan PROSPECTS FOR THE DEVELOPMENT OF AGRICULTURAL EXPORT MARKETS.....	432
B.M. Zhurynov APPLICATION OF PROJECT MANAGEMENT TOOLS IN THE MANAGEMENT OF LARGE NATIONAL HOLDINGS OF KAZAKHSTAN IN THE FIELD OF INDUSTRY.....	445
Zh. Bulkhairova, A. Temirova, Sh. Seiitzhagyparova, Sh. Kapanova SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF RURAL AREAS IN KAZAKHSTAN AT THE PRESENT STAGE.....	469

N. Gumar, G. Saimagambetova, Sh. Shalbaeva, T. Zholdasbaeva, L. Popp COMPARATIVE ANALYSIS OF METHODS FOR ASSESSING THE COMPETITIVE ADVANTAGES OF THE REGIONAL ECONOMY.....	482
Z. Imanbayeva, M. Toktarova, M. Kushenova, R. Aitmanbetova, George Abuselide THEORETICAL ASPECTS OF THE APPLICATION OF BLOCKCHAIN TECHNOLOGY IN THE AGRICULTURAL SECTOR.....	498
A. Issaeva, D. Onaltayev, M. Nurgabylov, N. Chupryna, M. Bayetova THE ROLE OF YOUTH NON-GOVERNMENTAL THE ROLE OF STATE REGULATION IN THE MODERN ECONOMY.....	513
G. Kerimbek, A. Mashayeva, A. Alimbetov, G. Mussaeva, G. Kuanaliyeva STATE OF DEVELOPMENT AND ECONOMIC-LEGAL FOUNDATIONS OF THE TRANSIT-TRANSPORT SECTOR OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN.....	528
A. Koval, A. Bekmagambetov, L. Shayakhmetova, Sh. Aitimova COMPARATIVE ANALYSIS OF THE CLASSIFICATION OF INDUSTRIAL AND INSURANCE RISK IN ECONOMIC ACTIVITY USING THE EXAMPLE OF THE USA AND CANADA.....	542
A.T. Kokenova, A.R. Shalbayeva, I.Yu. Khan, K.K. Baigabulova, A.O. Demeubaeva THE STUDY OF REGIONAL STRATEGIES FOR MANAGING THE DEVELOPMENT OF AGRICULTURE IN THE CONTEXT OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT.....	558
M. Mekin, T. Kurakbaeva, S. Serikbaev, Zh. Kairlieva, B. Kulbay IMPROVING THE SYSTEM OF STATE REGULATION OF FOREIGN ECONOMIC ACTIVITIES IN POST-SOVIET COUNTRIES.....	573
Y.T. Mengdikul, K.A. Utegenova, N.K. Sheken, D.A. Bekesheva, A.Z. Mashayeva CREATION OF A LOGISTICS SYSTEM IN THE RICE GROWING REGION OF KAZAKHSTAN AS A FACTOR IN THE DEVELOPMENT OF INTERNATIONAL TRADE.....	588
B. Mubarakova, D. Urzalimova, A. Mussina, Z. Baishukurova, R. Yakudina DEVELOPMENT OF SMALL AND MEDIUM ENTERPRISE AS A FACTOR OF INCREASING THE LEVEL OF EMPLOYMENT IN THE RK.....	603
G. Nurlikhina, M. Mekin, S. Serikbaev, B. Kulbay, S. Isagaliev STATE AND PROSPECTS OF MULTILATERAL COOPERATION BETWEEN KAZAKHSTAN AND RUSSIA.....	618
K. Satymbekova, M. Daurbayeva, V. Karibov, A. Raiymbekova, B. Korpaliyeva, Y. Uzun, A.A. Kuralbayev THE STRUCTURE OF MONEY MOVEMENT REPORTING AND THE BASIS OF ITS ANALYSIS IN THE COMPANY.....	636
A. Serikkyzy, A.S. Baktymbet, S.S. Baktymbet HUMAN CAPITAL ASSESSMENT IN THE CONDITION OF COMPETITIVENESS OF THE COUNTRY.....	650
K. Tastanbekova, A. Saparbayeva, S. Faizullina, A. Sarsenova, A. Issaeva, Hafez Abdo FEATURES AND SOCIO-ECONOMIC CONSEQUENCES OF THE INFLATIONARY PROCESS IN KAZAKHSTAN.....	665
Z. Tursynkulova, L. Omarbakiyev, A. Tuleeva, A. Abishova THE IMPACT OF TAX POLICY ON IMPROVING THE STANDARD OF LIVING OF THE POPULATION OF KAZAKHSTAN.....	680
N.A. Uruzbayeva, Zh.A. Bekmurzayeva, Rab Nawaz Lodhi FORMATION OF A REGIONAL TOURISM PRODUCT OF THE MANGYSTAU REGION: A STRUCTURAL APPROACH.....	693
L.M. Sembiyeva, N. Shmygol, Zh.A. Shanaibayeva, G.K. Bekbusinova, A.Zh. Ismailova SOME ASPECTS OF THE REFORM OF THE EXPERT AND ANALYTICAL ACTIVITIES OF THE EXTERNAL STATE AUDIT BODIES.....	709

Publication Ethics and Publication Malpractice in the journals of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan

For information on Ethics in publishing and Ethical guidelines for journal publication see <http://www.elsevier.com/publishingethics> and <http://www.elsevier.com/journal-authors/ethics>.

Submission of an article to the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan implies that the work described has not been published previously (except in the form of an abstract or as part of a published lecture or academic thesis or as an electronic preprint, see <http://www.elsevier.com/postingpolicy>), that it is not under consideration for publication elsewhere, that its publication is approved by all authors and tacitly or explicitly by the responsible authorities where the work was carried out, and that, if accepted, it will not be published elsewhere in the same form, in English or in any other language, including electronically without the written consent of the copyright-holder. In particular, translations into English of papers already published in another language are not accepted.

No other forms of scientific misconduct are allowed, such as plagiarism, falsification, fraudulent data, incorrect interpretation of other works, incorrect citations, etc. The National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan follows the Code of Conduct of the Committee on Publication Ethics (COPE), and follows the COPE Flowcharts for Resolving Cases of Suspected Misconduct (http://publicationethics.org/files/u2/New_Code.pdf). To verify originality, your article may be checked by the originality detection service Cross Check <http://www.elsevier.com/editors/plagdetect>.

The authors are obliged to participate in peer review process and be ready to provide corrections, clarifications, retractions and apologies when needed. All authors of a paper should have significantly contributed to the research.

The reviewers should provide objective judgments and should point out relevant published works which are not yet cited. Reviewed articles should be treated confidentially. The reviewers will be chosen in such a way that there is no conflict of interests with respect to the research, the authors and/or the research funders.

The editors have complete responsibility and authority to reject or accept a paper, and they will only accept a paper when reasonably certain. They will preserve anonymity of reviewers and promote publication of corrections, clarifications, retractions and apologies when needed. The acceptance of a paper automatically implies the copyright transfer to the National Academy of sciences of the Republic of Kazakhstan.

The Editorial Board of the National Academy of sciences of the Republic of Kazakhstan will monitor and safeguard publishing ethics.

Правила оформления статьи для публикации в журнале смотреть на сайте:

[www: nauka-nanrk.kz](http://www.nauka-nanrk.kz)

ISSN 2518–1467 (Online),

ISSN 1991–3494 (Print)

<http://www.bulletin-science.kz/index.php/en>

Подписано в печать 29.02.2024.

Формат 60x881/8. Бумага офсетная. Печать - ризограф.

46,0 п.л. Тираж 300. Заказ 1.

*РОО «Национальная академия наук РК»
050010, Алматы, ул. Шевченко, 28, т. 272-13-19*